

1760.

1. Maschen, Georgius Samuel: Dissertatio juridica sistens
causam delictoris circa pecuniae solutionem mutato
part contractum numerorum valore. 3 Sept. 1763: 1767
2. Foerster, Joannes Christianus: De criteriis veritatum
3. Maschen, Georgius Samuel: De vera indole adhaerentis
obligationis non numeratae pecuniae carumque
usu in foris nostris cessante 2 Sept.
4. Hichterz, Johann Friedrich: De miraculis restitutionis
- 5ta Westphal, Joannes Christ: De duplici actione
restitutoria omnibus foris in integram restitutionem
proactoris communi. 2 Sept. 1760 & 1778.
- 6ta Westphal, Joannes Christ: De consuetudinibus aegrotantibus
Criminum carumque paena et usu, secundum leges
Germaniae generatim.

1761.

1. Crichtonius, Guilielmus : De omni praesentia Divina
2. Strickly, Johann Fidericus : Geminae eaque generaliores
verae religionis criteria.
- 3^a et Westphal, Ernestus Christianus : De jure accrescendi inter
coheredes, interdum jure non accrescendi, interdum secus.
2 Sumpf.
- 4^a et Westphal, Ernestus Christianus : De veris iustis circulatorum
imperii. 2 Sumpf.

1762

1. Foerster, Francus Christianus : De criteriis veritatum.
- 2^a, 6ta et Meuthen, Georgius Samuel : Dissertatio juridica
de vera cursuum debitorum circa pecuniae solutionem
mutato post contractum nummorum valore
3 Sumpf.

1760 512.
DISSERTATIO PHILOSOPHICO-IVRIDICA

DE
CONSORTIBVS
ET
ADIVTORIBVS CRIMINVM
EORVMQVE POENA ET NOXA,
SECVNDVM LEGES GERMANIAE
CRIMINALIS GENERATIM

QVAM
SVB PRAESIDIO
VIRI CONSVLTISSIMI
ERNESTI CHRIST. WESTPHAL
IVRIS VTRIVSQVE NEC NON PHILOSOPHIAE DOCTORIS
CELEBERRIMI
FAVORIS ATQVE PRAECEPTORIS OMNI
PIETATIS CVLTV SEMPITERNVM COLENDI

D. XXI. IVNII MDCCLX.

H. L. Q. C.

PVBLCICE DEFENDET

NICOLAVS IOSEPHVS GÜNTHER,
MAGDEBVRGENSIS. I. V. C.

VI.

HALAE MAGDEBVRG. LITTERIS HENDELIANIS.

IMPRIMATUR THEODORICI IVINDICI

DE

CONSORTIBVS

ET

ADIVTORIBVS CRIMINVM
FORVMQVE POPVLA ET NOXA
SECVNDVM LEGES GERMANICAE
GERMANICAE GENERATIM

SVB PRAESIDI

VIRI CONSVELISSIMI

ERNESTI CHRISTO WESTPHALI

PROFESSORIS ET REGII PRAELECTORIS

CELEBRITATIS

FAVORIS ATQVE FRAGMENTORIS OMNI

PIETATIS QVIVS SEMINARIIVM CONSTAT

IN VILLAGIO

HALENSI

VERICE DESERTI

NICOLAVS IOSEPHVS GÜNTHER

MADEBVRGENSES I. V. O.

HALENSIS MADEBVRG LITTERIS IMPRIMARIIS

DISSERTATIO PHILOSOPHICO-IVRIDICA
DE
CONSORTIBVS & ADIVTORIBVS
CRIMINVM EORVMQVE POENA
ET NOXA,
SECVNDVM LEGES GERMANIAE
CRIMINALES GENERATIM.

CAP. I.
PROLEGOMENA.

§. I.
PROOEMIUM.

Est hæc non vltima temporum nostrorum felicitas, quod, si iniqui esse nolumus, confiteri quemque oportet, vt inventis iam ac pervulgatis aliquid saltem peculiare subinde addatur sicque maxima earum, quæ nunc prodeunt scripturarum pars quadam sententiarum argumentorumque nouitate se commendet. Id tamen in Iurisprudentiæ tantum gratulationem dictum velim. Reliquarum enim scientiarum, a Iuris studio remotiorum, privatas & domesticas rationes exacte non calleo, vnde & de his arbitrium, non delarum importunius invadere non sustineo. Nostratium, ad

quos redeo, antiquiores, puta eos qui ante Sæculi nostri initium scripserunt, ubi aliquid scripti, maxime academici, paraturiebant, non id agebant, ut præcipientium opiniones ad examen revocarent, in consilium vocato sensu communi, excussis et sollicitatis fontibus, erroribus exilium indicerent, tenebris lucem accenderent, denique dignum quid ingenuo homine meditentur; sed potius omnia in centum voluminibus dispersa et ad electam sibi materiem spectantia, in unum convasare, quasi contractis undique copiis aciem instruere, ficque perpetuos indices & æterna promptuaria compingere, Iurisprudentiam, ut acceperant, ita posteris nullo articulo detortam religiose transmittere, eadem oberrare lyra, suis quatuor causarum figuris, etymologiis, homonymiis et synonymiis aliisque crepundiis febrim ac vomitum lectoribus creare, id demum eximium et ad posteros etiam insignemultiscientiæ documentum putabant. Sed dispulit litterarum splendor temporum horum obscuritatem. Hodie non vnicè Romani iuris abditam sapientiam rimamur, sed simul a primis rationis ac naturalis intelligentiæ initiis scientiam repetimus & Iuri patrio situm suum ac squalorem, quo oppressum fuit, abstergimus, et hoc modo peregrini iuris temerarium haud raro dominatum sistimus, causas denique ab aliis nondum dictas, saltem ultima adhuc lima destitutas, orandas suscipimus. Fati quodam errore in nostra tempora coniectus sit, oportet, cui eandem ingrediendi viam animus deficit. Euge: coniungamus cum optimo quovis nostra quoque studia! si vires desint conatui hoc etiam scivisse officium idque implere voluisse non minima laus est. Non trita saltem et ab aliis iam dicta, nobis proposita esse, infra patebit.

§. II.

INSTITVTI RATIO.

Argumentum de confortibus et adiutoribus criminum eorumque pœna videbitur forsân nonnullis ab aliis iam esse occupatum, et ad nauseam usque tractatum. Sed falluntur, ut docebimus. Distinguenda hic sunt duo momenta, quorum neutri adhuc satisfactum est. *Prius* versatur circa definitam consortium et adiutorum notionem et mensuram eius, quod quisque eorum ad delictum contulisse putandum sit. *Alterum* pertinet ad pœnam, qua quisque in hac delictorum societate, plectendus sit et ad quid noxæ nomine teneatur generatim determinandum. Illud lumine adhuc necessario eget, licet res a multis iam iterum iterumque memorata sit. *Hic* vero locus intactus plerisque ut prima adhuc in hac doctrina crepuscula videas. Ad utrumque laborem manum admovebimus, rem ad omnes in Germania obvias leges exigemus, earumque quædam loca curatius explicabimus.

§. III.

SCRIPTORES ANTIQVI, QVI DE PRÆSENTI ARGV-
MENTO QUIDQVAM TRADIDERVNT.

Vt, quos præcedentes habeamus in via quam insiti-
mus, in conspectum, demus, age, enumeremus sincere pot-
tissimos. *Philosophos oratores scriptores antiquiores* quod
attinet, hi admodum pauca & ieiuna magisque moralia &
ethica, quam lureconsultis placitura, proferunt. Huc re-
fero illud PLATONIS de L. L. L. 12. *Si quis rem furio*
sublatam sciens receperit, in eadem culpa est qua ille, qui
furatus est; illud PHOCILIDIS: Ἀμφότεροι πλῆτες, καὶ ὁ πλε-
ψαμενος καὶ ὁ κρύψας, i. e. *tam ille fur est, qui furatur, quam*
is, qui furtum silentio obtegit; illud ANDROCIDIS ex L.
Attica: Τὸν βουλευσαντα ἐν τῷ αὐτῷ ἐπέχεσθαι. Καὶ τὸν τῆ χειρὶ
ἐργα-

εργασόμενον i. e. consultorem non mitius esse puniendum quam eum, qui propria manu facinus perfecit; illud THYCIDIDIS L. I. et 6. ὁ δυνάμενος παῦσαι, ἀληθεσσομένη, i. e. is, qui potest prohibere, (subintellige et non prohibet) veriori sensu auctor dicitur (subintellige, quam is qui crimen perpetravit;) illud CICERONIS in Pisonem: Neque vero multum interest praesertim in consule, utrum ipse perniciosus legibus, improbis concionibus Rempublicam vexet, an alios vexare patiatur; illud EIVSDEM Philipp. 2. Quid interest inter suosorem facti et probatorem? aut quid refert, voluerim fieri, an gaudeam factum, illud EIVSDEM de Offic. 1. Qui non defendit nec obstitit iniuriae, tam est in vitio, quam si parentes, aut amicos aut patriam deserat; illud PLAUTI in Curcul. Qui monet, adiuvat; illud QVINCTILIANI Declam. 255. Natura simile est, facere scelus, et probare; illud SENECAE: Qui non vetat, cum possit, peccat; illud CHRYSOSTOMI I. ad hom. Τὸν πλημμελῆντος ὁ τὴν ἀμαρτίαν ἑπαίνων χαλεπώτερος i. e. peior est peccante, qui laudat peccatum; illud AVGVSTINI: Qui desinit obviare, cum potest, consentit; illud AGAPETI, ad Iustinianum adversus gentiles c. 4. Ἦτον τῷ πλημμελεῖν τὸ μὴ κολῶειν τὸς πλημμελῶντας, i. e. Idem est peccare et peccantes seu delinquentes non punire; collaudandum est illud VALERII MAXIMI L. 9. c. II. Interficiendum tradidit, an ipse iugulavit? Quanto enim levius est scelus, cui tantummodo manus abest? Nolo plura colligere. Transeo ad Philosophos recentiores.

§. IV.

DOCTORES IVRIS NATURALIS RECENTIORES.

Horum si familia nunc percensenda est, familiae huius a capite merito filum ducendum erit. Quis non concipit statim nobis de atavo illo omnium iuris naturalis interpretem, scilicet de HVGONE GROTIIO sermonem esse? Mul-

Multus hic est in nostro argumento. Pertinet huc I. B. et P. L. II. c. 21. integrum nec minus L. II. c. 17. §. 6. seq. et ad utrumque caput Vir magnus COCCII. Vnde suo loco lex eius scriniis non sine fructu optima depromemus. Non minori doctrinarum laude egregius SAM. PUFFENDORFIVS in *Opusculo de O. H. et C.* quod in nostros usus convertamus, continet admodum nihil nisi forsitan exceptis L. I. c. 8. §. 8. L. II. c. 13. §. 19. 20. plenior est et uberior in I. N. et G. L. II. c. 3. §. 28. 33. nec non L. I. c. 5. §. 14. L. III. c. 1. §. 4. Mentis acumine celebris CHRIST. THOMASIVS in *Jurispr. div.* caput quoddam nostram ad doctrinam pertinens, tractat. L. II. c. 5. §. 40. seq. Sed si ingenue scapha scapha appellanda est videtur hic deseruisse THOMASIVM propria ingenii acies; expressit enim ad verba ferro PUFFENDORFIVM, sicut hic in Grotii, magistri, verba pene iurat. Separatas a Grotianis laribus rationes instituit THOMASIVS in *Fundam. I. N. et G.* sed nihil ibi habet, unde nos apparatus instruere valeremus. Paucissima suppeditat elegans IO. GOTTL. HEINECCIUS in *Elem. Jur. Nat. et Gent.* §. 112. Ex docti HENR. KOELERI *Exerc. Jur. Nat.* nihil huc referas præter §. 508 seq. *Vir Concinnus* ISR. GOTTL. CANZIVS in *Discipl. moral.* interserit quaedam opibus nostris addenda *Sect. I. c. 2. §. 158. 159.* Larga profert seges apud *Virum solidum* REGN. ENGELHARDT in *dem Versuch eines allgemeinen peinlichen Rechts*, §. 66. 67. 69. 71. 72. 74. 75. 76. 77. 80. 81. 85. 86. 87. 89. 90. 91. 92. 95. 96. 98. 99. 100. 101. Præclara sunt quæ subministrat, *vidi Vir ingenii* Illustr. DANIEL NETTELBLADT, *Præceptor ac Fautor mihi ad cineres usque devotissime colendus*, in *System. Elem. univ. Jurispr. natur.* P. I. §. 71. 72. 73. 76. 77. 78. 85. P. II. §. 351. Frustra vero voluminosa opera b. WOLFII *Magni Philosophi*, Illustr. IOACH. GE.

DA-

DARIESII *Instit. Jurispr. univ.* aut *Illustr.* 10. STEPH. PÜTTERI et GOTTFR. ACHENWALLI *Virorum eximiorum Elem. Jur. natur.* adieris, in his enim scriptis alias egregiis, nescio quo fato plenissimum deprehenditur huius argumenti silentium. Reliqui Iuris naturalis Doctores ad manus non sunt, sed etsi essent, tamen quantum conicio aut plane impransis aut saltim nulla nova doctrina, a nostris in-terpretibus omissa, aucti inde rediremus.

§. V.

SCRIPTA SINGVLARIA DE ARGVMENTO.

Non neglecta est hæc causa Iureconsultis, sed a variis varie agitata. Data opera huc studium suum contulerunt IO. CHRIST. FALKNER in *Diss. de Iure complicum in delict.* Ienæ habita *Illustr.* HENR. COCCEII in *Diss. de socio criminis*, *Frif. 1701.* Ill. IO. FRID. EISENHARDT in *Diss. de vera criminis socii notione*, *Helmst. 1750.* IO. IVL. SURLAND in *Diss. de societ. crim. eiusque pæna*, *Frif. 1757.* LYNKER in *Diss. de mandato rei turpis*, *Ien. 1699.* SAM. STRYCK in *diss. de mandato delinquendi*, SCHROETER in *Diss. Quomodo nuda scientia criminis quem involvat*, *Ien. 1686.* SAM. FRID. WILLENBERG in *Diss. de scientia delicti punita*. RAFFVS de *pæna delictis coniuventi*. TOB. IAC. REINHARDT in *Diss. de pæna delictis coniuventi vel eorund. scient. habent.* Ill. GE. CHRIST. GEBAUER in *Diss. de Imputat. facti alieni*, *Gætting. 1755.* Nolo his subiungere Practicos, commentatores, reliquosque scriptores criminales, qui transeundo etiam ad nostrum thema diverterunt, his enim infra in ipso Dissertationis progressu commodior locus erit.

CAP.

CAP. II.

DE AVCTORIBVS ET CONSORTIBVS CRIMINVM
EORVMQVE POENA.

§. VI.

DEFINITIO AVCTORIS DELICTI.

Auctor criminis vario sensu dicitur. *Primo* est is, per quem delictum consummatur. *Deinde* is, qui inter plures criminis reos causa sufficiens est, cur reliqui se crimini commodarunt. *Tum* is, qui proprio nomine scelus produxit. Postremum significatum nobis vindicamus. Datur quidem quartus significatus, quo *auctor* dicitur is inter eos, qui se mutuo laeserunt, qui primus alterum laesit, quo sensu notissimus est *auctor rixae*, sed hic significatus nobis parum prodest, auctores a sociis distincturis.

§. VII.

RATIO DEFINITIONIS.

Distinguendae omnino sunt diversae hae notiones, sunt enim diversissimae efficaciae. Quod priorem attinet, id per eam demonstratur, quod germanice *den Thæter*, *Vollbringer*, *Ausführer* dicere solemus, i. e. eum, qui executor, perpetrator est, manum perficiendo sceleri commodat, ut non spectetur, an id sui animi causa, proprio adfectu percitatus, an ex alterius mandato, iussu, desiderio, utilitate. Ea-que est mens vocis, quam illi tribuit *III. NETTELBLADT* l. c. §. 71. *Auctor est*, inquit, *qui ipse actionem perpetravit*. Idem videtur etiam *GROTIUS* in mente fuisse dum l. c. l. 2. c. 21. §. 2. *eos quoque ad socios refert, qui factum vitiosum iubent*. Nec dissidere video *SVRLANDVM* qui l. c. §. 20. inter eos, *qui ad delictum alterius concurrunt*, memorat etiam *mandantes*. Altera acceptio non differt ab eo quod germanice vocamus *einen Vrheber*, *Rädelsführer*, *Anstifter*, *Stänker*, auctorem suaforemque facinoris, facem, ducem, tubam, antesignanum, in quo itaque in rationem non venit,

B

an

an consummaverit, ultimam manum adiecerit crimini nec ne, sed sufficit ad eum totius maleficii causam primam, principem, unicam fere pertinere, ut adeo reliquis ad pravitatem factis non fuisset animi, nisi ille supervenisset instigator, monitor, et qui exemplum quod sequerentur, audaciter prairet. Probavit se hæc significatio *Cel. ENGELHARD* l. c. §. 69. ibi; *Wenn ein Verbrechen &c. v. app. n. 1. Vrheber desselben.* Cum hoc facere credo *Ill. EISENHARD* l. c. §. 8. dum, *Auctor criminis est, ait, qui sciens volensque ilud perpetravit s. cuius dolosum propositum criminis existentis rationem sufficientem continet iisque opponit socios, qui sunt illi, qui in crimen aliquod committendum consenserunt, idemque coniunctis viribus perpetrarunt.* Tertio modo si autor dicitur, distinguimus eum ab aliis, quorum negotium in crimine patrandi non geritur, qui crimini quidem accedunt sed aliorum causa, operas forsitan locantes, amicitiaeve aut voluntati aliorum obtemperantes. Et hoc est, quod proprie Germani dicunt *einen Vrheber*, qui si e. g. ex impetu et ira ipse gladio suo alterum transfixit, auctor est et executor, *Vrheber, Ausführer und Thäter zugleich*, si preffit nunc iram, alium vero desperatae pravitatis hominem paullo post adsciuit, qui caedem perageret, manet auctor, *der Vrheber*, verus homicida, instrumento vero usus alio homine nequam, qui executus est necem *ein Ausführer*. Ratio cur hunc significatum reliquis praeferamus, est regula Iureconsultorum: *quod quis facit per alium ipse fecisse, putandus est.* Vnde si ad alterius iussum pravi quid susceptum sit, magis e jurisprudentiae sensu est, iubentem crimen peregisse dicere, quam exsequentem; is enim manus, instrumentum, adiutor tantum fuit, adiutoribus inde, quibus statim sequentibus, adnumerandus. Reprobamus ergo *primum* vocis sensum, quia non tam aptus est

est legibus, et multis incommodis ac tenebris doctrinam de auctoribus criminum inuoluit. Reprobamus etiam *alterum*, quia angustior est et partem tantum eorum, quos nos auctores nuncupamus, comprehendit, ut adeo nouum nomen circumspiciendum esset, non forsitan tam facile obuium quo reliquos delicti peractores significaremus. Parum curamus neminem Iureconsultorum nobis hic adstipulari, sufficit, adstipulari debere et leges esse in partibus. Vide L. Longob. Lib. I. tit. 9. §. 25. vbi; *Qui facinorosum inquit, adstans hortatur, pro FACIENTE (auctore) habetur.* Suffragatur etiam Imperator in C. C. C. Art. 148. dum in casu, quo plures, qui in occisionem communis inimici conspirarunt, posteaque in exsequendis consiliis sibi invicem opem tulerunt, omnes vocat *THAETER*; *dieselben THAETER alle haben das Leben verwürcket*, nullo habito discrimine quis sit *antesignanus*, nec, quis consummauerit, siue vere gladio animam hauserit, sed hoc solo considerato, quod ad impensum omnium *desiderium* et mutuum quasi *mandatum* scelus perfectum sit.

§. IIX.

PROBATVR TESTIMONIIS, MANDATOREM ESSE
AUCTOREM, NON SOCIVM.

Doctores ipsi non nisi verbis a nobis dissentiunt, si mandatores auctores vocare nolunt. Tradunt omnes, eos eadem poena teneri qua auctores adfiguntur, V. KRESS. ad art. 177. ANT. MATHAEI Tr. de criminibus Proleg. c. I. optime, mandans est caput, inquit, mandatarius vero manus & instrumentum mandantis. Sic etiam PVFFENDORFIVS de I. N. & G. L. I. c. 5. §. 14. *Principalis*, inquit, *caussa sc. delicti habetur, qui iubet aliquid fieri ab eo, qui ipsius est imperio subiectus.* V. quoque BENED. CARPZ. Pract. nou. rer. crim. Q. 4. n. vbi ait: *Parum refert an*
B 2 *quis*

quis propriis manibus aliquem occidat, an vero per intermediam personam, eiusque auxilio & ope hoc efficiat, quum uterque occidat, reusque fiat homicidii. SAM. STRYK in *Diff. de Mandato delinquendi* Sect. I. ait, mandantem & mandatarium eadem poena teneri. Idem tradit IO. HENR. BERGER in *Elect. Iur. Crim. Cap. I. §. 5. v.* etiam PETRI THEODORICI *Iudic. Crim. Cap. I. Aph. 27. n. 8.*

§. IX.

QUÆSTIONVM AMBIGVARVM, QUÆ CIRCA MANDATORES CRIMINVM AGITANTVR DISCVSSIO.

Quid mandatum hic sit, et quae sunt aliae apud Doctores agitatae quaestiones, merentur eae hic quodammodo considerari, vt nihil obscuritatis vlla ex parte supersit. Obseruandum igitur

I. *Mandatum* h. l. dicendum esse quamcunque declarationem, qua ab altero, vt nostro nomine crimen perficiat, desideramus. Iustus itaque & conductionem operae alienae simul sub eadem voce comprehendimus. Distingui enim haec nostrae causae non interest, cum vbique alterius opera vrentis eadem poena sit. Quando vero iustus, conductiones, mandata vno quasi fasce constringimus, tum talem prodire definitionem qualem suppeditauimus, concedent, qui harum rerum notionibus non destituuntur. Halucinatus tamen est, quod mireris, SAM. STRYKIVS *l. c. n. 52.* dum omnia verba hortatoria & admonitoria & quaeuis alia, quae desiderium patrandi ab alio facinoris continent, ad mandatum refert, simulque FARINACIVM contra statuentem erroris accusat. Prouocat praeterea ad sententiam Academiae Francof. qua verba: *Wenn das mir passiert waere, so haette ich dem Kerl das Haus über den Kopf angesteckt*, pro mandato habita sint, sicque gladii poena

poena in cauponem pronunciata fuerit, cum post haec verba domestica, per illa admonita, vere faces aedibus heri subiecisset, et se nulla alia re motum, nisi ista excitatione, sancte adfirmasset. Erras itaque LVD. WÜRTEL in iuris-pr. civ. definitiva qui §. 372. *Mandatum dicis pactum de negotio alieno nomine perficiendo*, erratis, quod pace vestra dixerim CAL. l. 2. §. 6. ff. Et Sacratissime IUSTINIANE §. 6. l. de Mandato, cum dicitis: *si tua*, sc. Mandatarii, *gratia* (id e. vt tuo nomine geras) *interuenit mandatum, magis consilium est, quam mandatum.* De sententia Francos. KRESSIVS in Comment. p. 645. haec habet. *Ego circa decisum quidem nihil notare volo in hac specie singulari, sed an omnia Collegia iuridica ita iudicatura fuissent, non possum definire.* Nobis aut toti fallimur, aut in casu excitato non mandatum sed consilium generale subfuisse videtur, de cuius poena infra disputabimus. Adhortationes, admonitiones aliaque recte separamus, cum FARINACIO & communi Doctorum adsensu, a mandatis easque potius consiliis infra adscribemus.

2. Mandatorem ea poena affligi, quam meruisset, si ipse manu sua executus esset, non ea, quae statuenda est in mandatarium. Sic filius, qui extraneum in necem patris subornat, parricidii tenetur, cum executor, si, nulla accepta mercede egit, homicidii simplicis tantum reus sit: sic, qui inimicum, submisso sicario, mercede conducto, interficit, simplex homicidium committit, occisor ipse vero assassinium. Non enim, quod per alium fecit, ipse fecisse putaretur mandator, nisi ita in eum animadverteretur, vt diximus. Hinc Praxis merito in conductorem sicarii, vt nudum interfectorem praemeditatum, gladium vltorem constituit, sublato simul corpore in rotam, executori vero ipsa rotae contusione gulam frangit, CARPZ. Prax. Crim. C. 19. n. 15. 19. In parricidio speciatim VLPPIANVS nobis ad-
ver-

versari videtur, qui *l. 6. ff. de Parric. omnes confcios*, sicque eo magis mandatores, *etiam extraneos poena parricidii vult adficiendos*. Verum haec non curamus cum Carolina nostra art. 137. specialem et atrociolem poenam non decernat, nisi in eos, qui adpetunt *nake gesippte Freunde*, quod cum in occisorem Hominis nulla necessitudine sibi coniuncti, sed a filio trucidandi submissum non cadat, nec hodie nostro iure peculiaris exceptionis Romanae in hoc crimine ratio habenda. Regulam nostram igitur nullis libitibus circumscriptum, adseueramus.

3. Tum si executor et mandator non sunt dissimilis indolis, mandatozem eam poenam experiri, quae executori imminet, eamque regulam absque veris exceptionibus esse. Tunc enim cessaret ratio, quare poenarum invehemus discrimina. Exceptiones vulgo tradunt has:

a) si executor fines mandati egressus est. Hoc casu distinguendum esse, docent, an mandator id, quod accidit, facile euentu esse praecuidit ex periculo et lubricitate ipsius demandati negotii, aut secus. Ibi tantum totius executionis etiam a mandatore forsan non plane experitae, poenam in eum conferri, hic extra ordinem puniri volunt. *V. auctores supra citatos*. Non plane consensio ratione prioris catus, nam et hic aliquam accipi debere mandatoris excusationem *statuo*. Sed quoniam haec disputatio magis ad doctrinam de directo et indirecto crimine committendi animo generatim, quam ad locum de mandato pertinet, nolo ad hanc euagari. Potius id tantum moneo, perperam hic tradi exceptum casum, quo mandator leuius castigetur. Non intercessit enim mandatum ad id, quod sequutum est, vnde nemo iusta puniri potest, ac si id mandasset. Quoniam tamen *bellicita iussa sunt*, et occasio saltim eius, quod vere contigit,

- tigit, data est a mandatore, ideo punitur, licet leuius, quam factum meruit.
- b) Si executor initio defugit ac declinauit mandatum, ita vt mandator diutius non insisteret, sed nullo accepto promisso, mandatarium dimitteret, postea vero, nihil tale cogitante, nec monito mendatore, tergiuerfator explet id, quod expetebatur, mandatoris in gratiam. Inuenies hunc casum apud STRYKIVM *l. c.* Facile iterum cuique in aprico est, hic non tam verti mandatum, quod immaturum ac imperfectum manserat, sed occasionem tantum expleti facinoris ad instigatorem referri posse.
- c) Si mandator ante expletionem auocauit mandatum a susceptore, is tamen nulla ratione habita resumtorum iussuum, nihilominus facinus perfecit. Hic eadem reperenda, quae secundo in casu dicta.
- d) Si crimen est eiusmodi, cuius tota prauitas non potest commode intelligi, nisi in executore quopiam, quorsum omnia venerea crimina. Sed ista exceptio a perpaucis additur, disertis legum statutis aduersa et, quantum factis, confecta et profligata a BERGERO *l. c.*
- e) Si executor iam absque mandato crimen peracturus fuisset i. e. si proprio ac suo nomine illud mandatarius iam ante susceptum mandatum decreuerat, STRYCK *l. n. 35.* aut, quia par est ratio ab alio iam idem mandatum acceperit, idque iam exsequi meditabatur, tum cum posterius mandato superueniret. Verum hic iterum genuina exceptio non est, cum hoc casu posterius mandatum aut mandatum propriis moliminibus accedens, vere non perficiatur, sed prius mandatum, propria executoris proteruita, quae tantum alio accedente obfirmantur. Vnde leuior tantum poena de accedente sumenda est. Res ipsa est verissima.

4). *Comprobando seu rati habendo* facinus iam peractum non oriri mandatum, nec poenam ut mandatoris. *Rati autem habemus*, si, quod nostro nomine gestum est, confecto negotio, gratum nobis declaramus. Habet ista declaratio in ciuilibus mandati effectum, ut adprobator aequae ac mandator nihil recusare, aut a se alienum putare possit sumtus aut oneris, quod a negotio gesto pendet. Verum in rebus ciuilibus onera suscipere possumus, quaecunque volumus, non aequae in criminibus et suppliciis. Haec enim ad neminem pertinent, nisi qui criminum patratorem causam sustinent. Nihil enim ad crimen attulit is, qui adprobat. Hinc omnes in eo consentiunt, adprobantes non ordinaria facti poena posse corripri. At an impune plane fert adprobationem? Non plane. Poena enim minantur *l. 1. §. 14. de vi & vi arm. l. 152. de R. I. c. 10. egd. in 6to c. 23. de Sentent. Excommunic. in 6to.* Poenam igitur mitiorem adoptant Iure consultorum communia suffragia, et nos eam definimus, qua subigendi sunt criminis participes, cuius ratio per se patebit *infra, ANT. MATTHAEI c. l. n. 14.*

§. X.

DEFINITIO CONSORTIVM IN CRIMINIBVS.

Plures auctores vnius criminis dicuntur *Criminis Consortes* (plures auctores, coauctores, correi criminis, socii improprie.) Hinc pater triplici etiam sensu dari consortes. Nobis ergo sunt: *plures, qui proprio nomine crimen produxerunt.*

§. XI.

INDOLES ET UTILITAS HVIVS NOTIONIS.

Iam poterit intelligi, cur supra antesignanos, partem tantum eorum exprimi dixerimus, quos nos auctores dicimus

mus. Nam inter plures auctores possunt aliqui esse, qui perficacia, libidine, rabie alios superant, reliquos dirigunt, versant, vexilla quasi ferunt, veteratores, et spectatae apud minus procaces malitiae. Hos proprie antesignanos dicimus, reliqui tamen ideo non cessant esse auctores, quippe qui, quantum in se fuit, ausibus nullis defuerunt. Si consortes criminis corpus, collegium, vniuersitatem constituunt, oritur *Vniuersitas delinquens*, de qua egit *Gundlingius* ad mentem *Grotii*, eleganti *Diss. de Vniuersit. delinquente eiusque poenis*. Hal. 1724. De aliis *confortiis*, vbi nullum adest collegium, commune fere omnium silentium, cum ramen magni momenti res sit, de his speciatim dicere, et eorum discrimen a *societatibus* criminum ostendere, cum tota Iurisprudentia criminalis eximia luce inde collustretur, nec fere exacte disputari queat de poenis eorum, qui vna cum alijs eiusdem criminis partem sustinent, nisi ista distinctio oculis animoque praesto sit.

§. XII.

DEFINITIO SOCIORVM ET EORVM, QUI PARTICI-
PES CRIMINIS DICVNTVR.

Qui non proprio nomine sed in auctoris gratiam delicti producendi dolo malo causa fit, dicitur *Socius*, Adiutor (Adiustens) Qui vero crimine iam patrato, dolo quid committit, quo criminosi poena et noxa siue damni restitutione liberantur, dici possit *Particeps criminis*.

§. XIII.

NOTAE AD DEFINITIONES.

Socius Ill. NETTELBLADT est l. c. §. 72. qui ad actionem alterius concurrat. i. e. qui ad determinandam actualitatem actionis alterius actione sua quid confert. Ill. EISENHARD II supra laudata definitio ita comparata, vt ne-
scias,

scias, quomodo ab auctoribus socii differant. In eo tamen laudanda, quod dolosum propositum requirat, melius quam SVRLAND *l. c.* qui quamvis culpam sufficere tradit. Verum, incommodum est socium adpellare, qui alium se habere nescit, cum quo in societate sit, id enim in nulla unquam societate contingere videmus. Alia quaestio est, an non is, qui culpa ad crimen alterius causam dedit, vel *quicquam contulit, puniri possit, de quo infra.* Prior vero definitio a nostra in eo distinguitur, quod per *illam* socius sit is, a quo in crimine patrato quicquid aliud praeter consummationem processit, nostra vero ex mente is, a quo consummatio delicti proficiscitur interdum socius esse, non auctor, quemadmodum etiam is, per quem non facta est consummatio interdum auctor dici possit.

Participum criminis noli indignari novitatem. Expresfit hanc vocem verborum penuria. Attamen licet recenti ex officina adhuc caleat, tamen vere esse aptissimam et loquendi vsui attemperatam, quilibet largietur. Quoties dicimus *dass sich jemand eines Verbrechens theilhaftig mache.* Tum sane nolumus, quemquam in crimine ipso adstuisse, manum, opem, consilii copiam, ad exsequendum praebuisse, sed, gestis rebus omnibus, postea demum aut receptum dedisse, aut viliori pretio res per crimen domino suo ereptas coemisse, aut accepta mercede scientiam facinoris, et eorum, per quos commissum sit, clam tulisse &c. Vnde nostri *Participes Criminum.* Ne autem bilem cuiquam commoveat inaudita vox, adeat atavicum Practicum PROSP. FARINACCIVM in *Prax. Crim. Q. 43. n. 31.* ubi et sociorum et participum criminis vocem deprehendet.

§. XIV.

QUAENAM VARIA ESSE IN CONSORTIBVS NON REFERAT.

Cum ad scelerum consortium non requiratur, ut confors consummationi eius inferuerit, patet consortem esse posse vario modo. Modo enim duo pluresve facinorosi, omnes aequae prurientes, aequae eserati, aequae temerarii auctores, coniunctis viribus, sed suo quisque impetu elatus, suum quisque lucrum spirans, suam denique causam sibi solus agens, hominem adoriuntur, trucidant, spoliant, noctu aedibus irrepunt, cista diuitiarum plena iniectis vndique manibus humeros onerant, abducunt, trahunt, diuidunt opima spolia. Habes consortes sceleris. Modo plures non edocti duram pauperiem pati, alio quaestuofo scelere se fascinant. Nummis cudendis et signandis volunt rem facere. Vnus eorum solus rei monetaria et metalla tractare, coquere, ac officinam nummariam exercere solus peritus, sed negotiationis minus intelligens. Reliqui, indefecti argentarii, non omni plane patrimonio destituti, vnde impensas operi faciundo depromant. Diuidunt ergo prouincias. Ille cufor et signator, hi strenui metallorum, quibus officina eget, conquisitores, lucri vero inde prodeuntis quisque definitam partem accipit. Omnes sunt consortes in falsarum menetarum crimine. Pone eisdem alium adhuc hominem in consociationem adfiscere, qui nec cudadat, nec metalla contrahat et coquat, sed officina ac instrumentis, quibus opus est, instructus, haec commodet, aut saltem aedes, abditis recessibus, aut situ suo, qui illas ab omni hominum frequentatione seiungit, occultis laboribus aprissimas concedat, eiusque indulgentiae pretium certum conquestus partem ferat. Non minus hic inter consortes criminis est. Sic itaque is, qui in ipso perficiendo et plene

exsequendo delicto operam praestitit, is qui non ipse perfecit, sed perficienti modo necessario praesidio fuit, is denique, qui remotius et eminus quasi ad scelus ipsum accessit, res suas commodando aliove modo, consors esse potest, modo proprium sequatur in crimine cui accedit, commodum suamque rem agat, non aliis tantum subsidio futurus.

§. XV.

QVAE VARIA ESSE INTERSIT.

Consortes committendo ad delictum quidquam conferre oportet, non omittendo, tacendo, forsitan aut non impediendo. Posteriores enim etiamsi sui commodi causa non obstant aut manifestent, longe excusatius peccare reliquis infra apparebit. Ibi enim de sociis ostendemus, hos etiamsi mercede allectos, si committant nihil, sed nihil agendo tantum iuvent, poenam aliorum sociorum non mereri. Unde licebit ab his ad nostros consortes proferre argumentum. Caeterum an ex compacto et conspiratione praeterea, an in ipso scelere demum peragendo consortes sibi iungantur, multum interest. Priori casu, quoniam deliberato, praemeditato et consulto egerunt, et mutua quasi mandata intercesserunt, quisque eius, quod sequutum postea est criminis, poenas dat grauiore, et plenissimas, quae umquam ipsam consummationem manent. Procul habetur ratio omnis mensurae, qua quisque auxilium operum attulit. Posteriori vero casu et adfectu impotentia minuit poenam eius, quod vere a quouis patratum est, et nemo aliam quam suam culpam, luit. Non spectatur, quid ab omnibus simul admissum sit, nec id integrum et totum ab unoquoque profectum putatur. Potius quisque suas separatas habet rationes, ex eo aestimatur, quod a manu ipsius est, et, si hoc crimen plene absoluit, constituto in legibus et ordinario facti supplicio, subdendus, ali.

alias si sceleris fines nondum attingit, licet alii ipsi iuncti attigerint, leuius coerceatur.

§. XVI.

EXPLICATVR ART. 148. C. C. C. DE CONSORTIBVS
ET APPLICATVR.

Haec, quae iam differuimus, vt ex legibus, quas ipsa natura expressit, deriuauimus, ita totidem fere verbis in Legibus nostris scriptis continentur. Pertinet huc *Artic. 148. C. C. C.* recondita sane sapientia refertissimus. Totus ille, quantus est, non agit, nisi de consortibus criminum, non de sociis et adiutoribus, ad quod qui mentem non aduertant serio, ii omnes falluntur, et perperam articulum nostrum explicant. Nam si ad socios eadem applicantur, quae ibi de consortibus dicantur, principia maxime informia prodeunt. Abundaret etiam *Artic. 177.* si de coadiutoribus tam noster, quam hic articulus intelligeretur. Praeterea digito quasi indice commonstrat IMPERATOR, quinam ii sint, de quibus verba facit, dum eos omnes, qui ad vnum crimen manus coniungunt, vocat *THAETER*; *dieselben THAETER alle*, addit quoque, *die EINANDER Hülff und Beystand thun*, qui mutua ope, mutuis consiliis, mandatis, sceleratam factionem contrahunt, ita vt quisque certo modo princeps auctor et reliqui adiutores, hique iterum suo modo principes auctores ille socius dici queat. Multo alia est in *artic. 177.* verborum compages, ibi enim: *Von Straf der Foerderung, Hülff, und Beystand der Missethater*. *THAETER* et postea: *So iemand EINEM MISSETHAETER*. Igitur hoc loco agitur de *Vno auctore*, cui adstant alii, tamquam socii, *von EINEM MISSETHAETER, und andern, die Foerderung, Hülff und Beystand thun*.

Noster articulus autem loquitur de pluribus auctoribus *von mehrern, die ALLE THAETER sind*, nec quorum

rum vnus princeps prauorum sit, in cuius tantum gratiam reliqui adiumento sint, sed quorum quisque simul spectari potest vt *auctor et socius die EINANDER Hülff und Beystand thun*. Iam videamus quid de consortibus criminum IMPERATOR statuit. Distinguit Is, an ex pacto et composito, data acceptaque fide, in facinus cocant, an forte fortuna in vnum locum delati, sibi oris rixa, iurgii incallescentibus cerebris, per tumultum confurgatur, in vnum fiat impetus, spiritus intercludatur. De priori casu ita: *So etliche Personen mit fürgezetten und vereinigtem Muth und Willen iemand boesslich zu ermorden, einander Hülff und Beystand thun, derselben Thaeater alle haben das Leben verwürckt*.

Ex his verbis statim sub adspēctum cadit :

1. Ibi poni quemquam esse occisum, quia ibi sermo est de hominibus, qui facinus atrox perpetrarunt *von Thaeatern*. Hoc nemo it inficias.

2. Facto praecessisse conpirationem & conuentionem inter plures.

3. Hos postea vt consortes ipsum caedem opera sua promouisse.

4. Non autem discerni, quis vere trucidauerit, mortiferum istum corpori infixerit, quis contra constrictum tantum tenuerit occisum, vt plagae commodius ingererentur, quis fores obseruauerit ne elaberetur, quis armatus in excubiis fuerit, abacturus eos, qui oppresso in auxilium occurrerent, quis gladium suum saltim commodauerit, quo aprius feriretur, quis rixam modo dickeris aliusue iniuriis prouocauerit data opera quo inde causa et occasio certaminis, verberum et denique necis ipsius peteretur. Sed sufficere patet, omnes, vt conuenerat inter ipsos, ipsi facto interfuisse, et sibi inuicem esse opitulatos, i. e. fecisse, quae
ad

ad scelus eo felicius exsequendum pertinerent, *dass sie einander bey der That Hülf und Beystand geleistet.*

5. Omnibus his confortibus eandem mortis poenam subeundam esse. Id non iniuria. Licet enim vnus alterue forsam gladio bene vsus non sit, licet signum tantum pugnae dederit, occasionem modo eius dictis factisue quaesierit, eaque reliquis subministrata, hi, quod supererat, peregerint, omnia tamen in eo deprehenduntur, quae ordinariae poenae locum faciunt. Adest animus occidendi, nam ideo conspirauit; adest factum, quo caedes illata est, nam impetu facto cecidit inimicus. Id vero partim ope illius, de quo dicimus, partim eius desiderio, mandato, cohortatione. Duplex igitur, ad eum referri potest auctoritas. Auctor est eius, quod ipse fecit, auctor eius, quod reliqui ex suo addidere. Iamquid hoc aliud, nisi ad verbum fere repetita sententia illa, quam superiori §. stabilimus. Transeamus ad reliquam articuli partem, cuius haec sunt verba: *So aber etl. Personen ungeschicks in einem Schlag oder Gefecht bey einander waeren, einander helfen und iemand also ohne genugsame Vrsach erschlagen wird: So man denn den rechten Thacter weiß, von des Hand die Entleibung geschehen ist, der soll als ein Todtschlaeger mit dem Schwerd zum Todt gestraft werden. Waere aber der Entleibet durch mehr denn einen die man wißt, gefuehrl. Weis toedtl. geschlagen, geworfen und gewund worden, und man koennt nicht beweisl. machen, von welcher sonderl. Hand und Thid er gestorben waer, so seynd dieselben so die Verletzung wie obsteht, gethan haben, alle als Todtschlaeger vorgemelater massen zu dem Todt zu strafen. Aber der ander Beystaender Helfer und Ursacher Straf halber von welcher Hand obbestimmter massen, der Entleibt nicht toedtl. verletzt worden ist; auch so einer in einer Aufrubr oder Schlag entleibt wird, und man moecht*

moecht keinen wissen, davon er (als vorsteht) verletzt worden waer, sollen die Urtheiler bey den Rechtsverstaendigen und an Enden und Orten, wie hernach gemeldet wird, Rath pflegen, mit Eroefnung aller Umstaende und Gelegenheit solcher Sachen, so viel sie erfahren koennen; wann in solchen Faellen nach Ermessung mancherley Umstaenden, das nicht alles zu schreiben, unterschiedlich zu urtheilen ist.

Hic tres distinguuntur casus.

1. Vbi caedes, per subito ortam rixam facta, pluresque vnum adorti sunt, ita, vt, cogniti sint omnes, qui plagas ingesserunt, aut saltim alio modo ipsi facinori suam quoque manum praebuere, praeterea autem vnus eorum de quo constat solus mortiferum vulnus instigendo mortis vere illatae causa vnica est: *So aber &c. zum Todt gestraft worden, cui iniungenda verba: aber der andere Bestaender &c. verletzt worden ist.*

2. Vbi in eodem casu plures, quorum nemo ignotus insanabili modo vulnerarunt, vnum tamen eorum, qui potest demonstrari, postremum ictum lethalem infigendo vere spiritum sub umbras misisse compertum est.

3. Vbi plures, qui omnes certi sunt, omnes quoque vulnera lethalia fixerunt, quis vero eorum vltima et validiori plaga animam in exilium egerit, non constat. Hi duo casus continentur verbis; *Waere aber &c. zu strafen*, et tertius quidem casus disertis verbis memoratur, secundus vero tacite et intrinsecus.

4. Vbi tumultui plures quidem interfuerunt, sed ignotum est, quinam eorum adorti sint hominem trucidatum, quinam vero plane se pugnae non immiscuerint verb. *auch so einer &c. verletzt worden waere.* Huic addendus adhuc fuisset casus,

5. Vbi

5. Vbi plures iniecere manus, iique omnes non obsecuri sunt, sed quaedam tantum vulnera in cadauereprehenduntur mortifera, quaedam secus, nec constat, a quibus sint priora, a quibus posteriora.

Sed nescio quo fato casus hic plane silentio praetermissus fuerit.

Primo casu is tantum, qui vere morte adfecit, ut caedis reus, gladio, reliqui ut vulnera dando tantum peccantes mitius puniuntur, *secundo* eadem distinctio repetenda, *tertio*, rigidiuscule quodam modo omnibus cernix frangenda ob caedis auctoritatem obscuram, *quarto* spectanda vis indiciorum, et quid per haec secundum regulas inquisitionum criminalium erui queat, horumque admodum aut supplicia applicanda, aut dimittendi innocentes, *quinto*, extra ordinem, quod dicunt, seu leuius omnes forent puniendi. Nunc quid nostrae inde sententiae salutis est? Est sane plurimum, patet enim nunc regula: *Vbi plures nulla praecedente conventionem ad unum idemque crimen iunctim & simul tamquam consortes concurrunt, ibi quemuis id tantum luere, quod ipse fecit, id tantum aestimari, quod ex suo contulit, non vero quod eodem tempore ab aliis ipsi iunctis effectum est.* Cur enim *primo* in casu vni tantum caput praeciditur, in reliquis leuior saltem poena corporis statuitur? Nonne in iis est id, quod Doctores concursum proximum vocitare solent, et cui eundem effectum tribuunt, quam illi, quod in delicto vltimum est? Scilicet hic non agitur de sociis criminum, alias conclamandum esset de regula Doctorum, qua proxime concurrentem, eodem supplicio cum ipso eiusdem auctore comprehendunt. Agitur hic de consortibus, in quibus non spectatur, an delicto proximi fuerint tum, quum alii confordium, ad fines eiusdem progredierentur, ut ideo

D

vide-

viderentur et ipsi eosdem fines attingisse. Quaevis hic plaga ad suum refertur auctorem, tot quasi separata committuntur crimina, quot vni crimini homines interfunt, quorum sua cuique mensura suosque gradus in se est. Depromptum hoc videtur ex *l. 17. ff. de Sicar. vbi PAVLLVS, si in rixa, inquit, perierit, ictus vniuscuiusque in hanc collectorum contemplari oportet.* Eadem ratio *secundi casus.* Qui ad mortem vsque vulneravit, ipsum tamen spiritum a corpore nondum disiunxit, necesse dici nequit, si alius superueniat, gladium denuo per medium corpus adigat, sicque fata praecipitet, inde mitius puniendus, modo suo nomine egerit, non eius, qui ipsam caedem statim addidit. *Tertius* etiam casus ad nostram sententiam aptus est. Omnes hic idem tenet supplicium, quia omnes ipsam necem perfecisse ac consummasse creduntur. *Quartus*, vt cuius apparebit, ad nos non pertinet. *Quintum* vero decidimus ad principia, quae de consortibus dedimus, multo aliter decidendum, si ea, quae de fociis valent, huc trahere voluissimus. *V. VET. MULLERI Diss. de homic. a plur. commisso.* Videtur sanctio Carolina repetita, licet non adeo genuine in den *Neu-Münsterischen Kirch-Spiels Gebräuchen* in Holsatia artic. 62. ap. Excell. IOH. CARL. HENR. DKEYER in der *Sammlung vermischter Abhandlungen zur Erlaeuterung der teutschen Rechte und Alterthümer 2ter Th. Rost und Wisn. 1756* So ihrer viele auf einen geschlagen, und es waere offenbahr, das er an einer Wunde gestorben und man wissen moechte, wer ihn geschlagen haette, so soll derselbe, so selbige Wunden geschlagen, als ein Todtschlaeger darungestraft werden, und die andern sollen die andern, die mit geschlagen, bessern; kan man aber nicht wissen, wer die Wunden geschlagen hat, davon der Vermundete gestorben, so seyn sie alle gleich schuldig, und sollen alle die, die geschlagen, als Todtschlaeger darum angesehen werden.

§. XVII.

§. XVII.

REIICITVR EXPLICATIO KRESSII DE SOCIIS ET CON-
SORTIBVS, SIMVL ET QVANTVM HI A SE
DIFFERANT OSTENDITVR.

IO. PAVL. KRESSIVS in *praeclaro Comment. ad C. C. C.* explicat articulum nostrum modo de consortibus §. 2. vbi adfert exemplum duorum ad vindicandam communem sibi illatam iniuriam aliquem adgredientium modo, de sociis §. 3. n. 1. 2. vbi excitat exemplum hominis necem spirantis qui amicos ad locum facinoris peragendi adducit, eorum adiumento in ipso facinore vsurus. Haec autem sunt eiusmodi, vt simul stare nequeant, nisi serpentes aubus, tigribus agnos, piscibus agros, fluminibus lepores iungere velis. Forsan putares magis esse similitudinis inter socios et consortes, qui pacto praeuio animum ad scelus adiiciunt, in his enim non spectari quantum cuiusque sit, sed id modo, promoueritne facinus, an non. Fateor propius ad socios accedere istos correos, non tamen plene his cum illis conuenit. Monstrabo itaque differentiam. Quoad socios distinguitur, an propius an remotius delictum adiuuerint i. e. effecerint, vt eo facilius in exitum deduci potuerit. Quoad correos ita non distinguitur, sed hi, siue efficacissime et proximo ac praesenti auxilio adstiterint, siue e longinquo et facto, ab ipso crimine magno adhuc interuallo seiuncto; eodem omnes habendi sunt loco. Aliquid tamen auxilii attulisse oportet, alias rigida poenam aegre merentur, tum scilicet, cum per alios consortes ipsum crimen perfectum est. Itaque enascitur nouum discrimen, inter scelera, quae vnum tantum habent auctorem et quae plures seu consortes. Vnicus enim si est auctor, is solo mandato esse potest, nulla praeterea praestita ope. Plures si sunt, discerne, aut per socium aliquem, aut per consortem scelestum

lestum consilium impletum est, *ibi*, etiamsi ad iussum tantum aut preces consortium facta executio, omnes tamen hi consortes atrocissimo et eodem supplicio dignissimi, *hic* solus executor ordinariam poenam meretur, maiorem gratiam mandator, modo non constet, consortem, executores ad ea, quae ausus est, non fuisse progressurum, nisi alter consors, mandator, calcar stimulos animum addidisset. Supra vidimus, tradi a Practicis regulam: ordinariam poenam a nemine expeti mandatore, si crimen mandatarius iam absque mandato commissurus fuisset. Adde CARPZ. *Prax. Crim. Qu. 4. n. 27.*

§. XVIII.

PROBATVR HAEC DIFFERENTIA ET ILLUSTRATVR.

Vnde vero, inquis, ista distinctio? Ex ratione, inquam, et legibus. Si per consortem criminis sit impletum, is, quia rem suam agit, etiam si consortes non habuisset, a conamine non fuisset deterritus, ipsius itaque perfecti sceleris, in reliquis consortibus culpa sane non magna refidet. Ipsam criminis perfectionem non adiuerunt, remoti a loco, ubi id perfectum est, et ignari forsitan rei, tum, quum gereretur. Nullo itaque re modo in vicio sunt, nisi, quod pacto nefario inito scelestum animum, s. quod practici dicunt, conatum remotum prodiderint. Lex etiam nostra a consortibus requirit *Hülff und Beystund* quod supra vidimus. Hinc dubium non est, absque quibusdam suppetis consortem plene non intelligi. Haec eadem praecipere patet SPEC. SVEV. *cap. 219.* edit. SCHILTERI in *Thesauro Antiq. Teuton. Tom. II. p. 128.* Ibi enim de consortibus sermonem esse ostendunt verba principii: *Ratet ain Mensch dem andern daz ez stele, und spricht also: Gank hin, und stild dem das Gut und bringe mirz, und gib mirz halberz, ich will dir ez behalten und er tut daz, und das Gut*

Gut wird begriffen in ienez Gewalt dem ez da empfohlen ist, und ist er mit besprochen, wie soll man daz richten Tum respondetur: Vor GOTT sint sie baide schuldig vor den Lüten, wird nit man der ain schuldig, (sc. qui furtum executus est absque ope alterius ordinaria poena solus adficitur, alter vero confors secus) Nisi opem etiam tulisse alterum probari possit. Spricht er aber (executor) er (confors qui furtum mandavit) sei sin Gefelle davon, ideo hiezzez in stelen, und er empfüle ez ihm, und sint sie unbesprochen beyde gewesen, so muz er Gott scheiden mit Kampfe unter ihn. Magis adhuc recedit IVS LVBECENSE apud IOACH. LVCASSTEIN in der Einl. zur Lübec. Rechtsgel. p. 431. §. 385. Dafs wenn iemand todt geschlagen von zweyen, dreyen oder mehr, so viel ihr begriffen und, wie recht, überwunden, dafs sie in der That mit gewesen, alle dieselbigen es bessern sollen mit ihrem Leibe, (Corpore luant, e. non vita) Exactius ad Carolinam attemperata est ORD. POLIT. MAGDEB. c. 66. §. 8. haetten aber ihrer viele einen im Anlauf oder Hader zu tode geschlagen, und man koente nicht wissen, aus welches Verwundung der Verstorbene unkommen; so soll diesfalls fleissige Erkundigung des Thatters wegen eingezogen, und da wider einen indicia zur scharfen Frage vorhanden sein moechten, soll wegen der Tortur Erkenntnis eingeholet werden, sonst aber sollen sie mit der Tortur nicht belegt, vielweniger am Leben gestraft, sondern in wilkür. Geldbuss, Gefaengnis oder Verweisung, neben Erstattung der Gerichts-Kosten vertheilet werden, iedoch da sich befünde, dafs etl. nicht mit zugeschlagen, sondern unschuldig waeren, genießten dieselben ihrer Unschuld billig.

Exemplo rem declaremus. Pone tres milites pertae-
fos Praefecti sui tyrannidem et verberum imbres quotidie
tergo, incudis in modum, infufos, tandem in huius exitium

tium desperata concipere consilia diemque facto statuere Ita consortium placuit, vt, quisquis ipsorum prior eo die sceleris occasionem haberet, manum iniiceret, trucidaret. Vni in angustiis deuiis praefectus fit obuiam, gladium corripit miles, caput praefecti ita diminuit, vt vno actu vitam sanguine fundatur. Solus est caedis reus, reliqui conatus remoti ad caedem tendentis. Sed pone: omnes tres simul et iunctim constituerunt, destinata exsequi. Statuto die duo citius accincti adeunt tertium, atque vt comes sit, monent. Is vestes tum demum conquirat, sicque amiccendo tempus extrahit. Reliqui furis agitati nolunt diutius opperiri, linqunt itaque moras neccentem, et ad facinus, ne elabatur occasio, soli properant, et ruunt, alter vero eant, eant, inquit, et maeste sint animis, se statim et in tempore superuenturum. Paulo post vestitu posito, ipse quoque gladio circumdatus aduolat in vestigia reliquorum, et in locum, vbi patrandum est scelus, se penetrat. Sed eo ipso momento, quo accurrit, iam exspirauit praefectus. Duo priores caede tenentur, tertius conatum tantum admisit propiorem, non proximum. Pone tertium cum duo reliqui praecurrerent, vni eorum, vt res eo melius procederet, commodasse sclopum minorem (*eine Pistole*) glande et puluere, quantum satis; oneratum, eoque instructos dimississe seque secuturum promississe. Caede a prioribus peracta, siue sclopo secum sumto vsi sint, siue non, siue in tempore adhuc superuenerit tertius siue secus, mortis supplicium meruit idem, quod reliqui. Adiuuit enim, licet remote. Pone nostros sceleris architectos non ipsos caedem velle perficere, sed conducere alium, forte non militem, collata inter se pecunia, aut saltem hunc, vt communem amicum et trucidis animi hominem, exorare, vt tergis amicorum adeo saepe exostatis, morte praefecti parentare promittat. Is vero interficit praefectum. Omnes tres

tres eodem adficiendi ultimo supplicio. Mandati enim auctores sunt.

§. XIX.

DE REPENTINIS CONSORTIBVS SPECIATIM AGITVR,
ET AN HI A SOCIIS REPENTINIS DIFFERANT,
EXAMINATVR.

Repente facto congressu, fateor, exiguae aut nullius esse utilitatis inter consortes aut socios distinctionem. Ibi enim deliberandi spatium non datur. Suo quisque potius sensu et impetu agitur, quam alieni nominis gratia mouetur. Vnde in his casibus aliter, quam in articulo nostro, nunquam fere poenas aestimari posse censeo. Ad socium criminis semper quaedam praemeditatio accedat, oportet. Spectat huc, ut credo KRESSIVS ad art. 177. ubi ait: *Qui opem fert, tum demum ordinaria poena adficitur* (seu ipsi, ut socio proxime concurrenti, criminis plena consummatio imputatur) *si in ipsa delicti executione suppetiae latae. Debet tamen CONSULTATIO quaedam socii cum executore praecessisse.*

Quaeri igitur potest in delictis per repentinam concitacionem admissis, qua poena corripiendi sint ii, qui non quidem in perficiendo crimine recta via operati sunt cum aliis; attamen alio modo illud aut adiuuerunt, aut promouerunt. Quae enim est poena eorum, qui v. g. orto certamine subito in lusu aut alea aut inter pocula armis neminem inuaserunt, neminem vulnerarunt, attamen gladium pugnantibus praebuerunt, excubias egerunt, strenue dimicantes magis concitauerunt, cohortati sunt, mandarunt caedem, constrictum tenuerunt eum, quem plagis accipiunt alii? Non decisa haec sunt per articulum nostrum. Puto hos numquam subesse ordinario supplicio licet praesenti intercessione illud mereri videantur. Non enim absque ratione eorum non
in-

iniecram esse mentionem ab IMPERATORE, sed hos tantum memorari, qui ipsi vulnera dederunt. Voluit scilicet reliquos arbitrio iudicis relinquere, qui leuiorem, et pro rerum rationibus temperatam poenam irroget. Suadet d quoque ipsa rei natura. Est enim res difficilis iudicatu, n tanta concitationum effervescencia et intemperie factique strepitu, an ista cohortatio, iste iustus, aliaque, multum parumue ipsi crimini profuerint, nec ne. Iudex, haec meditatus non potest non rerum incertitudini hic aliquid dare. IO. IVL. SVRLAND. l. c. §. de conspirationibus haec habet: concurrere eos proxime ad crimen, qui societatem criminis contrahant, i. e. qui praeuio pacto ad delictum aliquod conspirant. Pergit §. 68. hoc pactum vel generale esse vel speciale prout in certam personam laedendam directum vel non, generale non tam atrox esse, quam speciale, quod adeo poena ordinaria dignum faciat socium, quae sententia tamen cum grano salis intelligenda sit. Puto, nos hoc granum salis adhibuisse, idemque granum salis nobis monstrat, parum remanere inter pactum generale et speciale differentiae, ybique enim adplicanda leuior castigatio. KRESSIVS ad art. 177. inter socios refert, eos qui sceleris societate s. pacto invito concurrunt, quomocumque eosque ordinaria poena teneri ait. Sed hic nihil de grano salis.

CAP. III.

DE SOCIIS EORVM QVE POENA.

§. XX.

DIVISIONES SOCIORVM

Satis puto dictum de consortibus. Vtcrius forsan adhuc proferri potuisset haec doctrina, sed sufficit nobis fun-

fundamenta eius iecisse, quae alii forsan ornabunt melius. Si quaedam in illa hinc inde desideranda sint, meliora edoceri optamus. Nullibi exscriptimus nostra, ab expilatione alienae haereditatis plane liberi. Vnde mirum foret, nisi lapsi essemus aliqua parte. Socjos vulgo distinguunt in eos, qui committendo, s. quod vocant *positivae*, & eos, qui omittendo, s. *negativae* ad crimen faciunt. Verum istam distinctionem infra adgrediemur labefactaturi. Non videtur enim e regula, omittendo socium fieri. Hinc omnes non nisi commissa socios faciunt. Committentes hi socj commode duplici modo possunt discerni. *Primo* enim alii animi tantum actus ad crimina aliorum adferunt, seu *consilium dant*, alii corporis actibus crimina aliorum promouent, seu *auxilium ferunt*. Deinde alii *proxime* alii *remote* ad aliorum scelera accedunt, prout id, quod afferunt delicti commissi est causa sufficiens talis, vt praeter illud ad ipsam criminis executionem parum adhuc requiratur aut secus. Hinc ita definitio. Socius animi actus ad crimen afferendo aut remote aut proxime accessit, ibi dicitur, *consilium generale*, hic *speciale*, dedisse. Sicut etiam corporis actibus promouendo crimen vel remote vel proxime concurritur, ibi est *auxilium remotum*, hic *proximum*. Voces hae omnes familiares practicis, licet non eiusdem iis sint ambitus. Consilium enim et auxilium illis tantum pars sunt eorum, quae quis ad crimen conferre potest. Nil vero vulgarius, quam remoti ac proximi concursus denominatio. IO. GVIL. SVRLAND L. c. §. II. ita: *Concurfus proximus est, qui sufficit ad poenam ordinariam, i. e. talis sine quo vel prorsus non vel admodum difficulter crimen ipsum in effectum deduci potuit, remotius est, si secus se habet.* IDEM §. 18. *Consilium speciale est, sine quo delinquens peccaturus non fuisset.* IO. HENR. BERGER in *Elect. Iur. Crim. Cap. I. §. 4.* discernit auxilium remotum, quod vel

E

fit

fit ante delictum, vt, si quis reo arma, equum, famulum, scalas, ferramenta commodauerit, nec tamen adfuerit delinquenti in flagranti crimine; vel fit in delicto, vt, si quis in excubiis steterit; et proximum s. cooperatiuum, vt, si quis attinuerit, caeciderit, effregerit, aut praebuerit finum in re praesenti, i. e. adfuerit armatus terrendi caussa et defensionem occisi in ipsa lucta armis prohibuerit aut eliserit, CHPH. BLUMBLACHER ad Art. CCC. 177. haec habet bellaria: Pro auxilio autem proximo *hielte ich in solchen Fall, wenn der Thaeter, die er umzubringen trachtet, bereit vor seinem Gesichte haette, oder an selbigem Ort, wo er die That vollbringen wollte, sich befinden thaete; wenn nun in sothanen Fall iemand dem Thaeter Waffen, Pferd, Diener oder Behausung zur würrklichen Vollbringung der That darbieten, oder auch würrklich commodiren und leihen thaete: so thaete er meines Erachtens ein auxilium proximum praestiren, und würde demnach der Lebens-Strafe eben sowohl unterworfen seyn als der Thaeter selbst.* Pro auxilio e contra *remote schaezte ich, wenn der Thaeter seinen Gegensacher noch nicht vor sich gegenwaertig haette, sondern denselben erst ex intervallo aliquo oder über eine Zeit anzutreffen und vollends umzubringen Vorhabends waere, denn es kam ihme den Thaeter unterdessen noch ein Rew ankommen, also das der Helfer oder derienig, der ihme anvor hierzu Waffen, Pferd, Diener oder Behausung subministrirt nicht poena ordinaria, sondern extraordinaria zu strafen.* Nach der Const. Imp. Ratisb. d. a. 1549. §. 40. *muss ein Scribent, der sich Fehd oder Absagbrief zu schreiben gebrauch lassen, wenn er auch in der Execution der Fehdbriefe nicht weiters cooperiret, eben sowol als der Principal-Thaeter hingerichtet werden. Wenn einer iemand faengt und aufhaelt, auf das derselb inmittels von seinen Gegensacher toedtlich geschlag werden kann, oder wann*
einer

eimer in dem Streit selbst des angegriffen, Defension mit seinen eigen Waffen hindert, so ist das ein auxil. prox. und der Helfer ist mit der ordinairn Strafe zu belegen. MATTH. STEPHANI in Comment. ad eundem art. 177. distinguit: an ante delictum, an in delicto, an post delictum commissum auxilium feratur, Et in primo ac secundo casu, vtrum proxime an remote. BENED. CARPZOV. loco saepius citato quaest. 87. n. 17. haec ait: *Etsi expeditum non sit, quodnam auxilium causam immediatam det furto, recte tamen hoc illud esse arbitror, sine quo quis delictum vel omnino non, vel non facile potuisset committere Et efficere, seu, quod quis praestando, ipsemet furtum facere videtur.* Hinc patet nil minus quam concordiam esse inter Iureconsultos, quando de proximo et remoto adiumento philosophantur. *Alii* fundamentum distinctionis a necessitate petunt, qua id quod socius adfert ad delicti implementum requiritur, vt SVRLAND. Verum hic mira obscuritas est, quia non intelligitur, quidnam eorum quae ad crimen a sociis collata sunt, fuerint necessaria, quae secus. *Alii* a tempore desumunt, quo adiumentum praestitum, vt BLUMBLACHER. cui itaque auxilium remotum est, quod multo ante crimen peractum praestitum, proximum, quod secus. Id non difficile intellectu, et optimum foret, si genuinum. Sed infra apparebit in tempore, quo subsidio venit socius, nihil momenti positum esse, et ambiguum tamen, quodammodo manet, quidnam fiat multo ante executionem, quid non. *Alii* in varietate actuum ad quos in crimine patrando adiumentum accedit, discrimen quaerunt. His proximum auxilium est, quod committendo adfertur ad ultimos actus in crimine patrando suscipiendos remotum, in quo haec secus sunt. Huc pertinet BERGERVS. Hic ad nostram definitionem proxime accedit, quoniam tamen eius descriptio corporeos actus ota redolet, maluimus eam ad maiorem euehere generalitatem.

tatem. *Ill.* EISENHARD *l. c.* §. 17. distinguit inter *auxilium directum et indirectum*, quorum priori media ad exsequendum delictum promouentur, posteriori impedimenta eius remouentur, sed non video, quid in hac distinctione sit salutis. *Ill.* EISENHARD sequentibus addit, directos auxiliares indirectis esse peiores, quod nescio. Caeterum moneo, ne quis obscuritatis nos accuset aut mentem nostram perperam interpretetur cum supra dictum sit, proxime concurrere ad delictum, ubi tantum adlatum a socio, ut praeter illud parum ad ipsam executionem requiratur. Nimirum nolimus dicere, proxime accedere socium, si sine eo quod adfert, delictum non fuisset admissum. Id enim temerarium foret adseuerare de vilo subsidio, a socio praestito. Omnia ita comparata sunt et auxilia et consilia, ut et sine iis forsitan alio modo idem scelus nihilominus perfectum fuisset. Lubricum est hic quidquam adfirmare cum certa persuasione. Vnde auerruncanda potius esset tota distinctio proximi et remoti, si alia eius non haberemus fundamenta. Illud vero facilius ac certius iudicatu, an praeter id, quod socius contulit, multum adhuc remaneat, quod ad executionem requiratur. Forsitan tamen hoc idem; si iudicatu facilius, fluctuans et vagum nonnullis videbitur. Vera est accusatio; sed circumspicere rebus omnibus vix est quorsum te veritas alio, si legibus ac menti Ictorum rem accommodare velis. Definitio in se exacta est. Quicquid vagi habet, infra figetur, cum per singulos actus determinabitur, quinam remoti sint, quinam proximi.

§. XXI.

OMITTENDO IN REGVLA NON FIERI SOCIVM
OSTENDITVR.

Omittendo etiam fieri socios seu saltim eos, qui omit-
tendo efficiunt, ut crimen committatur, culpam sustinere,
poe-

poenis coercendam multi tuerentur. Ill. EISENHARD ad socios refert §. 26. eos, qui delictum futurum cum scientiam habent non revelant. §. 26. autem eos, qui cum impedire possent & ex peculiari obligatione deberent, tamen non impedierunt. Cel. ENGELHARD §. 74. sq. derienige begehbet ein Verbrechen, welcher Wissenschaft hat, das andere eines vorhaben; wenn er es nicht entdeckt, sondern verschweiget. §. 75. Wer weis, das ein Verbrechen begangen worden und es nicht anzeigt, begehbt ein Verbrechen, nicht nur ein Bürger in der Stadt, wo das Verbrechen begangen worden, sondern auch ein Fremder, wenn er sich in der Stadt aufhaelt §. 76. Wer den Thaeter eines Verbrechens weis und nicht anzeigt, begehbt ein Verbrechen. §. 85. Auch derienige, welcher ein Verbrechen nicht hindert, da er es könte, macht sich dessen theilhaftig und verbricht. §. 86. Wer ein Verbrechen blos zulasset, dem kan kein Theilnehmung daran, und folglich kein Verbrechen zugeschrieben werden. Ill. NETTELBLADT l. c. §. 78. negat, socium fieri non prohibendo, non obstando, attamen addit, §. 85. imputari posse actionem alienam ei, qui non prohibuit, restituit, manifestavit, cum prohibere physice et moraliter posset, obstando posset et deberet, manifestare potuit, tali, cui facultas erat, actionem impediendi. Contra ea HUGO GROTIUS l. c. §. 2. sociis adnumerat eos, qui cum ex iure proprie dicto teneantur vetare, non vetant, aut cum teneantur ex simili iure open ferre, iniuriam patienti non ferunt, qui non dissuadent, cum dissuadere debeant, qui factum reticent, quod notum facere ex iure aliquo tenebantur, qui impedire potuerunt, et ad impediendum obligati specialiter fuerunt. Addit Perillusstr. COCCHEI in Not. ad §. 1. p. 582. in fin. Qui omittunt, quod facere debent. GROTIUM hic perfectissime spoliant PVFENDORFIUS et THOMASIVS. ANTON. MATHAEI in

Tr. de Criminibus in Proleg. Cap I. p. 17. regulariter, inquit, is criminis reus non est, qui non indicauit impedire. KRESSIVS ad art. 177. p. 656. ait, qui non impedit delicta, ideo non punitur, et p. 661. Non revelans crimen futurum, quod scit imminere, non punitur, nisi sit conciuis. Ex his intelligitur in tres partes diuidi Iureconsultorum sententias. Quidam omnem, quocunque modo crimini obstitendi neglectum in vitio ponunt, quidam quasdam omissionum distinctiones statuunt, quidam denique omitendo nihil in se vnquam peccari tradunt. His postremis merito subscribimus. Virtutis, fateor, et officii imperfecti est, propulsare ab aliis, quae nocent, illiberale ac quouis ingenuo homine indignum facinus est, aliorum periculis non moueri, et vel infami gaudio ad horum ruinam vel illepada ignauia ductum nihil plane impedimenti sceleri obicere. Non iniuria itaque CICERO de *Offic. L. I.* Iniustitiae, inquit, duo sunt genera: vnum eorum, qui inferunt: alterum eorum, qui ab iis, quibus inferunt, non propulsant. Nam qui iniuste impetum in quempiam facit, aut ira, aut aliqua perturbatione incitatus, is quasi manus violenter videtur adferre socio; qui autem non defendit, nec obstitit, si potest, iniuriae, tam est in vitio, quam si parentes aut patriam aut amicos deserat. Verum hinc nulla enascitur iuris obligatio. Naturae praecceptum est, neminem cogi posse ab aliis, sicque ciuiler nullum teneri ornare alium beneficiis, seu iis, quibus destituitur egetque, bonis. Egregie haec ita pronunciat *Ill. NETTELADT in System. Elem. vni. Iurispr. natural. Edit. priore Tom. II. p. 1. §. 35. Quilibet obligatus est, ut perfectionem alterius promoueat, hoc est, augeat eum bonis, quibus destituitur, quatenus in sua potestate est, nec alter ipse potest, et quilibet ius habet hoc ab aliis PETENDI NON VERO AD ID EOS COGENDI.* Cui respondet recentior *Editio*, quia nihil

hil ibi hac in re mutatum apparet. *V. P. 2. L. I. §. 26.* Sin hoc, et defendere alium ab iniuriis beneficium est, vt esse, nemo negabit: nemo sane ad supplicium trahendus, qui officio defuit. Non enim ciuilibus poenis obnoxium est, virtute caruisse. Plane nostrum ad sensum *III. GEBAYER c. 1. S. I. §. 13.* Quale crimen est, inquit, vidisse tertium agentem, imo siluisse quod ad nos nihil pertinere videtur. *Attamen vbi id accidit in facto, quod leges ciuiles et status reipubl. in primis detestatur, grauis poena pro rerum circumstantiis subsequitur, vti in crimine desertionis blasphemiae, duelli et reliquis obseruamus.* Et, ne forte quem mordeat scrupulus, nihil hanc ad causam Legibus nostris est expressius. Non negamus, posse Leges ciuiles naturalibus praeceptis contraria statuere, vt apud Spartanos et Aegyptios factum fuisse, nouimus, sed nostra saltem iura hic a naturae legibus latum vnguem non recedunt. Prostat in Codice Iustiniano integer titulus: *Vt nemo inuitus agere vel accusare teneatur.* Apertissime *L. IIX. §. 1. ff. de furtis VLPIANVS.* *Qui furem, inquit, norit; siue indicet eum, siue non indicet: fur non est. Cum multum interst, furem quis celet, an NON INDICET: qui nouit, furti non tenetur; qui celat hoc ipso tenetur.* Ad hunc locum *BRVNEMANNVS in Commentario n. 5. Vnde probant, non teneri aliquem indicare furem iure ciuili.* Licet vero iure canonico secus censendum putes, non videtur tamen hoc a iure ciuili differre. Plane enim ad ingenium iuris Romani *AVGVSTINVS in Decreto c. 14. c. 22. q. 2.* vbi non prodere maleficum, vt subtrahatur suppliciiis, quae meruit, illicitum haud esse, vetitum contra, interrogatum scientiam inficiari, aut a iudice quaesitum reum tectum domi secum habere, palam iudicat, hanc interferens causam: *aliud esse mentiri, aliud verum occultare; aliud falsum dicere, aliud verum tacere.* Plura argumenta tradit *ANTON. MATTHAEI l. c.*
qui

qui hanc scenam plenissimam instruit, simulque ad aliorum oppositiones responderet.

§. XXII.

LIMITES ET EXCEPTIONES REGVLAE TRADVNTVR.

Sed cautissime hic incedendum, ne ad errores trahatur verissima regula. *Primo* monendum, esse hic tantummodo regulam, quae, ut pleraeque, non caret exceptionibus. *Deinde omissionem* intelligi meram et solam nulli *commissio* nefario immixtam. Si quis enim pretio accepto sicque mercede conductus ignorantiam prae se fert, si quis a iudice interrogatus, sibi de delicto quidquam compertum esse neget, eum tamen notissimum ipsi sit, si quis per officii rationis ad puniendum, ad manifestandum, ad impediendum adstringitur, nec muneris partes explet, non nudus est omissor, sed officii simul transgressor, aut turpis lucri quaesitor, aut mendax nefarius atro carbone notandus. Pununtur inde magistratus, si adulterinos nummos a civibus suis impune cudi patiuntur *C. C. C. art. III.* crimen sustinet dominus, si seruum a laedendo non auocat *l. 45. ff. ad L. Aquil.* et hoc non incommode ad omnes eos extenditur, qui laedentem iussibus suis subiectum habent, debent enim imperio hoc ita uti, ut incolumes sint alii, peccat civis, si incendio in vrbe exorto, sibi que viso non statim rumores per urbem spargit, ipse accurrit, aliosque ad restinguendum clamoribus conciet. Probe *AVGVST. LEYSERVS Medit. ad Pand. Spec. 541. m. 5.* *In ciue,* inquit, *suppetias ciuitati incendio laboranti ferre, perfectissimum officium est, extraneus vero, imperfecte saltem obligatus, incuriam talem impunem feret.* Auxilii enim pecuniaris necessitas a vi iuramenti ciuici in ciue arcessenda est. Ad exceptos casus referendum:

1. Crimen laesae Maiestatis aut potius perduellio per *l. 5. §. 6. C. ad L. Iul. Maieft.* in hoc silentium pro crimine est. V. NIC. HIERON. GVNDLINGII *Singularia ad L. Iul. Maieft. itemque de silentio in hoc crimine. Hal. 1721 cap. 3.*
2. Crimen falsae monetae vbi non prohibuisse, sceleris loco habetur *l. 1. §. 9. ad L. Corn. de Falsis.*
3. Parricidium, vbi frater etiam, qui fratris scelus indicando non praepediit, poenam experitur *l. 2. §. 6. ff. ad L. Pomp. de Parricid.*
4. Socordia serui dominum non defendentis, *l. 1. §. 18. l. c. de Scto. Silan:* quod solis seruis Romanis conuenit, nemini hodie.
5. Militis praepositum non defendentis ignavia *l. 6. §. pen. ff. de re militar.* quod forsan nec hodie ratione et vsu destituitur.
6. Blasphemia in qua omissa delatio ad iudicem criminis instar est per *R. I. V. Rev. Polit. d. a. 1548. Tit. 1. §. 4. §. d. a. 1577. Tit. 1. §. 2.*

§. XXIII.

EXCEPTIONES SPVRIAE.

Scio, nonnullos hunc criminum exceptorum indicem multis augere aliis exceptionibus v. g. *homicidio* vbi excitant *c. 6. X. de homic.* infra pluribus excutiendum, in quo Pontifex provocat ad Dictum Sacri Codicis: *Qui potuit hominem liberare a morte, & non liberavit, eum occidit.* Sed cum hoc pietatis praeceptum in Pontificis Epistola ideo tantum memoretur, vt appareat aequitas poenarum auxilioribus irrogatarum; patet, nil ex hoc loco exceptionis posse derivari. Alii huc referunt *raptum*, ob dispositionem Iustinianeam *l. vn. §. 2. C. de Rapt. Virg.* verum hic

F

red

per conscios et ministros veros adiutores, indicari facile intelligitur.

§. XXIV.

DISTINCTIO EORVM, QVI CRIMINI FVTYRO NON
OBSISTVNT, AB IIS, QVI PERACTVM NON
INDICANT IVDICI.

Id etiam monendum videtur, nos locutos tantum esse haectenus de iis, qui crimen, adhuc patrandum, omitendo non impediunt, non de his, qui crimen iam perfectum postea non indicant. De his enim alia quaestio. Attamen hos in regula criminosos non putandos, amplissime demonstrat, *Vir non sine Veneratione nominandus* IVST. HENNING BOEHMER in *Diss. de Oblig. ad reveland. occulta*. Cui regulae si per leges prouinciales derogetur interdum; tamen inde argumentum non existimo valere ad sublatam priorem etiam regulam, qua a criminis societate vindicantur, qui omisere, quae ad scelus auertendum pertinere videbantur. ORD. POLIT. MAGDEB. cap. 66. haec statuit von Strafe der Todtschlaeger und Duellanten §. 1. *Wenn sich eine Entleibung begeben, sollen nicht allein alle und iede des Orts Land- und Stadt Knechte, sondern auch ein ieder Vnterthan, Angehoeriger oder Verwandter, so der Sachen beygewohnt und solches gesehen, bey seinen Pflichten und Eiden, damit er uns verwandt, schuldig seyn, zu besoordern und zu verhelfen, dass der oder die, so an solcher That schuldig, durch die Obrigkeit des Orts, oder wer dessen dem Herkommen nach, Befehl hat, zur Haft gebracht, und foerderliches Recht über ihn oder sie ergoehen moege, und da dieienigen, so bey der Entleibung gewesen, den Thaeter vorsetzlich entkommen lassen werden, sollen sie nach Gelegenheit des Standes auf recht-*

rechtliches Erkenntniß, von jedes Orts Obrigkeit, welchen die Ober-Gerichte zustehen, bestraft werden. Non puto tamen ideo eos omnes supplicio subici, qui caedem imminet non impediuerunt, animo forsitan aut vigilantia ac sedulitate destituti. Magna enim adhuc inter hos, et illos, de quibus lex loquitur, dissimilitudo; quam quis facile peruidet. Probe tamen hic obseruandum id, quod iam cit. ANT. MATTHAI & KRESSIVS ll. cc. moment, omnes eos, qui vel specialem ob exceptionem vel aliis ex causis, supra datis, intermittendo peccant; non ea adfici poena, qua exequutores criminis, cuius illi conscientiam habuere, quemadmodum supra diximus, eos qui in consortio criminis sunt, si praeter lucri communionem, nil sceleris committunt, a poena criminis ordinaria liberari. Omittentis crimen, si unquam crimen est, indole iam sua commissionibus aliorum numquam aequiparandum, sed semper minus nefarium est. Is enim, qui committit, non omittit solum, quae negligi non debebant, sed praeterea in contrariam partem facit, quae numquam fieri oportebat, qui intermittit, prioris tantum reus est. Eam ob causam tradunt Philosophi concurrentibus lege praecipiente ac prohibente ita, vt vtrique simul obtemperari nequeat, parendum esse posteriori, quoniam haec validior, cum priori impleto, nun solum non pareretur prohibitioni, sed etiam contrarium et e diametro oppositum factum ederetur, posteriori vero si obsequaris, nil peccas, nisi quod non pareas V. CHRIST. de WOLF *Instit. Iur. Nat. & Gent.* §. 64. Idem sibi volunt leges. Magistratum, qui monetae falsariis conuiuet, iure monetandi in poenam tantum privant, quae poena mitis nimium foret, si falsariis aequales iudicarentur. Praeter, fratris parricidium non prodens relegatur tantum, cum tamen ipsius parricidii poena capitalis sit. L. Cornelia non nisi arbitrariam poenam sancit generatim, sicut et reliqui casus sen-

tentiae nostrae non refragantur. Erit ergo forsan tacentium et non impediendum hoc casu ea poena, quae alias ob remotum auxilium infligitur.

§. XXV.

QUIBUS IN CASIBVS CONSILIVM SVBSIT GENERALIA AVT SPECIALE.

Consilium generale datur generatim si eo, quod in animum alienum transfundimus, non impensius extimulatur, siue, vt cum philosophis loquamur, *motiuis et stimulis pluribus immediate non oppletur, inde*

1. Dum nuda cogitatio ac notio criminis adhuc cuidam ignoti aut verbis aut factis aut imaginibus etc animo eius insinuat.
2. Dum sine adiectione eorum, quae stimulos addere queunt animo, crimen generatim alicui *suaetur* vel *consulitur* i. e. ei bonum et vile fore, declaratur aut *commendatur* i. e. ipsi edicitur nobis gratum fore, si fiat. Consilium speciale est generatim, si valentius excitatur ingenium, pungitur, agitur; et ad crimen quasi trahitur nostra oratione aut factis, seu luctentius, motiuis & stimulis pluribus compellitur. Inde:

Suadendo aut consulendo, ita, vt media ac via, quibus crimen tam inchoari, quam consummari possit, ostendamus, dubia et scrupulos animo eximamus, reluctentem virtutem et pietatem opprimamus, aut adeo factum cum virtute stare posse, probare nitamur, poenae tantum mali non inesse, quantum forsan vulgo videatur; praedicemus, quo pacto ea evitari queat, aut fuga, aut periurio, aut sublaeis delicti vestigiis ac indicis, aut, corrupto iudice, demonstramus, receptum rerum aut ipsius criminosis et quam-

quamcunque opem post crimen commissum nos adlaturos esse promittamus, omnia argumenta, quibus quis ad crimen permoueri possit, per singula eundo enumeremus, exaggeremus, amplificemus, exempla aliorum aut nostrum, quibus feliciter cessit improbitas, ob oculos ponamus, adfectum commoueamus, effuse laudemus facinoris ausus futuros, praemia, aut iam antea demus aut saltem post scelus finitum nos certo daturos esse, spem faciamus, oremus, suadeamus multis verbis. Haec omnia tamen ita fieri debent, ut nunquam nostro nomine crimen patrari velimus, alias non focins maneret consultor, sed auctor fieret. Ad consilium vero aut generale aut speciale, ea pertinere, quae illuc reuelimus definitio vtriusque satis proderit. Nuda enim ac sola cogitatione criminis enata, aut qualicunque animo obiecto delicti commodo nondum adesse facti maturitatem, sed efficacius adhuc in voluntatem fieri debere impetum, ut ad, esse executionem sceleris ipsam manum pedemue proferre sustineat sceleratus, experiundo edocemur. Unde qui notionem, cogitationem, suasum non impensum aut commendationem leuiorem attulit, sufficientem criminis causam nondum ministravit. Secus si ea faciat, quae ad consilium speciale reiecit, haec enim eiusmodi sunt, ut pertinacissimum etiam animum frangant, et quod ad ipsam explendi voluntatem adhuc desit, relinquunt nihil. Non igitur existimandum consilium speciale esse, si absque consilii accessione criminosis peccaturus non fuisset. Neutiquam. Alias enim saepe is, a quo nuda delicti notio animo scelesti infusa, consilium speciale dedisset, quia ille absque ista notione de crimine nequidem cogitaturus, nedum illud commissurus fuisse videatur. Cum, ut supra dictum, iudicari a Iuris non possit, an sine consilio dato, forsitan aliunde delicti constata fuisset materies, periculosum foret, istam differentiam spectare, et ab hoc momento iudicium

dicium petere. Verum, nostro modo sit fiat distinctio, ad sensum est, nec vnquam fallit. Legibus quoque, quod praecipuum est, attemperatur. Egregie ANTON. MATTHAEI C. I. *Consilium vero dat, qui non solum monet, aut exhortatur, sed et instruit, et perficiendi sceleris viam ostendit, IN QVO NON DISTINGVITVR, FVERITNI REVS, ET SINE CONSILIO PECCATVRVS, NEC NE? Qui tantum monuit, exhortatus est, instigauit, (i. e. quod nos dicimus, consilium generale dedit), etiam criminis reus est, etiam SINE VLLA DISTINCTIONE, AN REVS ABSQVE INSTIGATORE FVERIT PECCATVRVS, NEC NE? Vide quoque SVRLAND l. c. §. 13. seq. referentem quaedam eorum, quae a nobis consilio speciali adscripta sunt. Ius Canonicum nobis esse consentaneum infra docebitur. Ius Romanum e contrarjō nescit discrimen inter diuersa consiliorum genera in criminibus, et omni generali consilio dicam scribit, solo retento consilio speciali VLPIAN. l. 50. §. penult. ff. de Furt. *Consilium dare videtur, qui (1.) persuadet (generaliter) et (2.) impellit atque instruit consilio, ad furtum faciendum.**

§. XX.

IN QVIBVS IN CASIBVS STATVATVR AVXILIVM
REMOTVM AVT PROXIMVM,

Ad auxilium remotum quae facta referri debeant, quatenam ad proximum per singula eundo definire, hoc opus, hic labor est. Enisi sumus supra per multa aspera, iam vero in pelagus delabimur procellosum admodum ac turpidum. In promptu sunt causae, inde illae lacrimae. Leges generalius, remissius ac perfunctorie rem impeditam definiunt. Subigere tentant ICTi istum legum hiatum ad iustas regulas, et cynosuram quandam, quibus firmus vestigia haereant. Verum quidnam hoc foret miraculi, si in

re adeo serua ac ardua non in partes discederent, summa imis miscerent, nunc huc, nunc illuc grassarentur, cum magno honae causae detrimento. Sed age! et hic animo non deficiamus, audeamus fortiter per ista fyrtes transitum. Si labimur, veniam facile impetraturi, quibus noua via et nondum aliorum vestigiis impressa, tentanda fuit. Condo igitur hanc regulam: *Distinguendum auxilium quod adfertur, res suas ad delictum patrandum commodando, & id, quod sit opera praestita, & ope manus, uocis, signiue dati. Vtrumque Iure Romano quidem proximum habetur, Germaniae tamen legibus prius tantum remotum est. Posterius uero, nec legibus patriis ac domesticis remotum habetur, ex communi tamen Doctorum concentu et aliqua probabili causa, iterum distinguendum, inter id, quod in ipso actu executionis adfertur, et id, quod antea. Illud proximum habendum, hoc remotum. Ius Romanum nescit varias auxilii diuisiones a Doctoribus excogitatas et omnem opem eadem poena dignam iudicat. Inde CAIVS l. 54. §. 4. ff. de furt. Qui ferramenta sciens commodauerit ad ascendendum: licet nullum eius consilium principaliter ad furtum faciendum interuenerit: tamen furti actione tenetur. Inde VLPPIANVS l. 5. ff. ad L. Pompei. de Parricid. Si sciente creditore ad scelus committendum pecunia sit subministrata (ut puta si ad ueneni mali comparationem, uel etiam ut latronibus & adgressoribus detur, qui patrem interficerent, parricidii poena tenebitur, qui quaesierit pecuniam, quique eorum, ita crediderint, aut a quo ita cauerunt. Inde etiam IVSTINIANVS Nou. 12. in lenocinii poenam incidere uoluit eos, qui lenonibus aedes suas locarent. Et quis nescit rigidissimam Romani iuris poenam, qua eos, qui illicitis aleae lusibus aedes praebent, harum aedium publicatione multari uoluit IVSTINIANVS L. ult. C. de Aleator. Si alia auxilii genera spectamus, quae in opera*

opera praestita consistant, omnia docent, non distincta fuisse auxilii aut gradus aut tempora, sed semper eandem atrocem poenam, quae manet ipsum crimen, et haud raro atrocio rem fuisse irrogatam. Ita PAVLIUS l. 1. §. 2. ff. de Extraord. Crim. Qui inquit, puero stuprum abducto ab eo, vel corrupto comite persuaserit, aut mulierem puellamve interpellauerit, quidue impudicitiae gratia fecerit, donum praebuerit, pretiumque quo is persuadeat dederit: perfecto flagitio, punitur capite: imperfecto, in insulam deportatur, corrupti comites summo supplicio adficiuntur. Sic CALLISTRATUS absque vlla tociorum adiuuantium distinctione: *Lege Fabia* inquit, cauetur, ut liber, qui hominem ingenuum, vel libertinum inuitum celauerit, inuinctum habuerit, emerit, sciens, dolo malo, quin, IN EARVM QVA RE SOCIVS FVERIT etc. --- eius poena teneatur. IVSTINIANVS Nou. 134. cap. 10. iisdem poenis, quae adulteris propositae, subiicit etiam eos, qui medii ministri huiusmodi impio crimini facti, procul habita omni distinctione, quantum et quo modo ministri fuerint. Refero huc tot leges in quibus edicitur eadem poena, qua criminis auctores teneantur, etiam teneri *conscios*, quippe qua voce omnes cuiusuis generis adiutores iudicantur. Aliquid distinctionis videtur inesse legi vn. §. 2. C. de Rapt. Virg. vbi IVSTINIANVS easdem mortis poenas et bonorum amissionem eandem, quas raptoribus virginum scripsit, etiam iis minatur, qui hos comitati sunt IN IPSA INVASIONE ET RAPINA, caeteros autem omnes qui criminis conscii et ministri fuerint, vel qui eos susceperint, vel quicumque eis opem tulerint, poena tantummodo capitali plerit, non simul bonorum publicatione. Verum ut hoc singulare est in raptu, alibi non facile obuium, ita sane magni momenti non est. Cum enim hic omnes socii, siue in ipso rapu interfuerint, siue liceas, capite puniat, ignoratur hic sane magnum

magnum illud interuallum, quod hodie inter remote et proxime socios intercedit, quorum illi non facile capitis poenam subeant; hi vero, idem vitae discrimen cum auctoribus incurrunt. Haec Romana sunt, Germani, ut sociorum varias species discernant, per ipsas leges monentur C. C. C. art. 177. *So iemand einem Missethaeter zu Uebung einer Missethat wissentlich und gefahrlicher Weis, Beystand oder Foerderung thut, wie das alles Namen hat, ist peinlich zu strafen, als vorsehet; ABER IN EINEM FALL ANDERST, DANN IN DEM ANDERN.* Malletem autem ut IMPERATOR edixisset, quinam casus sint discernendi, generalis haec enim admonitio, quae ad arbitrium Iureconsultorum rem defert, multum attulit incommodi. Verum ita censeo. Haec licet generali et vaga sententia ad duo tamen decidendi fundamenta remittere nos voluit Legislator Augustus. *Primo*, ut comparemus reliquas leges et his in consilium adhibitis, certiora inueniamus. *Deinde* ad vulgares Ictorum distinctiones videtur inrendisse digitum. Quisquis Iureconsultus fuerit Carolinae nostrae conditor, is sane traditas sui temporis doctrinas Doctorum, animo imbiberat. Iam illa inter auxilium remotum et proximum distinctio aliaque Doctorum suppelles atauita sunt, et potentissimis istis iuris vritusque monarchis accepto ferenda traditio. Si vsque ad eius scaturiginem regredi liberet, offenderemus, credo, partum ex ipsis Glossatoribus natum. Saltem iam Bartolum et Baldum aliosque ante-Carolini aeni Doctores his deliciis practicum ingenium pauisse, facile esset ostensu, nisi id loqueretur in istis doctrinis tam saepe a recentioribus Practicis excitata horum Oraculorum auctoritas. Adscripsit nos itaque huic glebae Legislator, et male sit iis, qui vindicias dabant secundum libertatem. Diserta Carolinae sanctio eos, qui res suas ad crimen perficiendum ministrant, mitius puniri iubet, quam ipsos auctores, idque ut infra videbimus indicio

cio est, illud adiumentum pro remoto haberi. Vid. Art. III. vbi ii, qui dolo malo aedes suas monetarum adulteratoribus commodant, harum tantum aedium publicandarum poenam expectant. Ipsum falsarii scelus atrocissimum est et ignis ac concremandi vitii hominis supplicio expiatur. Quae inter hanc poenam et vnus domus amissionem similitudo est? Concludo hinc socium rerum suarum ad crimen in exitum perducendum, commodatione tantum noxium, nonnisi harum confiscatione, et, si insufficientis sint pretii, adiecta alia arbitraria leuiori poena coerceri, eamque ob causam istam societatem semper remotam credi, etiam si forsitan in ipso momento criminis commissi res tradantur. Nulla enim hic legis distinctio. Cum itaque, aedes suas aliaque commodasse, hodie tanta poena dignum non iudicetur, quanta, ipsum crimen commississe; ratio patet, quod in transitu dixerim, cur rigor iuris Romani in iis, qui ludo illicito aedes commodant hodie admitti nequeat. Lusus enim cuiusuis generis, licet ex nonnullis forsitan actio non nascatur aut ius; iis tamen vacasse, ordinario crimen non est, et, si est, leue est. Multo minus ergo, aedes qui commodant, austeram publicationis poenae adfligere fas erit. Recte igitur tradit BERGERVS loco supra citato: arma, equum, famulum, scalas, ferramenta commodare, esse societatem remotam. BLUMBLACHER autem perperam distinguit, an harum rerum cum criminoso communicatio fiat in ipso momento implendi criminis, an antea? Nec CARPZOVIVS l. c. Qu. 87. n. 17. audiendus, dum, ferramenta praebere, proximi socii esse, adfirmat. Illos, qui operam suam ad crimen adferunt, sicque id agunt, quod quidam Doctores *auxilium cooperarium* vocant, tum si in ipso implementi actu intereunt, proxime, alias remote accessisse videri, locorum supra e Doctores excitatorum testimonio constat. Duo enim haec tempora distinguenda esse plerique docent, praeter solum

BERGERVM, qui etiam in ipsa executione remote crimini opem ferri posse cenfet; tum scilicet, si non vltimis actibus ad perfectionem pertinentibus manus admoueat, sed tantum e. g. excubiæ aguntur eo tempore, quo executio fit. BLVM-BLACHER multo cum aestu nostram distinctionem agit. CARPZOVIVS l. c. ad auxilium proximum refert, n. 17. *scalas accommodare* (i. e. tenere aut applicare in actu) n. 29. *autem, si auxilium in ipso actu præstetur, veluti si quis ostium effringat, res a fure contractatas recipiat et abscondat et n. 34. si quis in excubiis stat,* ordinariam poenam statuit. Hinc prodit, sibi proximum auxilium esse, quod in executione fertur. Igitur cum hoc distinguendi fundamentum plurimorum suffragia habeat, et non tam obscurum sit, quam reliqua; merito illud adoptamus, reliquisque nuncium mittimus.

§. XXVII.

DE POENA SOCIORVM REGVLA TRADITVR.

Poenam sociorum, de quibus hucusque loquuti sumus, generatim nunc determinaturi, omnem rem hac formula comprehendere tentabimus: *consilium generale Romani non puniunt. Ius Canonicum in illud leuiorem, non ordinariam auctoris poenam statuit. Germani antiquiores nescii distinctionum subtiliorum omnes consultores iuxta habere. Praxis, Ius Canonicum amplexa est. Consilium speciale omnium tam peregrinarum quam patriarum legitima expressa sanctio eandem vult ad poenam vocari, qua adstipendendus executor: sed Practici mitiores sunt in consultorem, eumque poena tantum ordinariæ proxima adficiunt. Auxilii remoti quod in ope ferenda versetur, nulla apparet in legibus tam domesticis, quam exteris, vola aut vestigium, sed in his omne tale auxilium pariter atque proximum compescendum est. Verum Praxis ciuitate donauit distinctionem*

& auxiliatorem remotum multo leuius coerces, quam proximum. Qui proxime crimini interuenit ope & auxilio suo, instar ipsius auctoris castigandus; in quo & Leges & ICI conspirant. Qui res suas commodando adstitit a reliquis auxiliatoribus non distinguitur ex iure peregrino, bene tamen domestico, cui adstipulantur Practici, eumque quasi remotius interuenientem spectari volunt. Possumus haec singula, quae ius Canonicum concernunt egregio iuris Canonici loco confirmare, sed hunc infra separatim explicabimus. Videamus primo de iure Romano. Hoc initio videtur ob consilium criminofum neminem damnare: ita enim IMPERATOR §. ii. in fin. I. de Obligat. quae ex delict. Certe, qui nullum opem ad furtum faciendum adhibuit, sed tantum consilium dedit, atque hortatus est ad furtum faciendum non tenetur furti. Hic locus torquet interpretes miseris modis, cum in aliis criminibus solum consilium omnino nocere consultori videant. Alii legem explicant de casu non perfecti a fure sceleris, in quo itaque ob deficiens implementum nulla aduersus quemquam furti actio dari possit, et hinc nec contra consultorem. Ad hos refero ANT. MATTHAEI de Crimin. Prol. c. i. §. 9. HOTTOMANNVM ad h. l. nec non FRANC. BALDVINVM ad eundem, qui tamen hoc addit: saltem si non furti actio obtinet, alia poena plecti debet consultor. Alii nulla adiecta ratione tam consilium quam opem, illud sine hac, & hanc sine illo furti reum facere tradunt, vt CONR. RITTERSHVSIVS ad h. l. Alii, de consilio generali agi, sibi aliisque persuadent, idque numquam nocere tradunt consultori secundum Leges Romanas, vt ARNOLD VINNIVS ad c. l. Praetereo HERM. VULTEH ad h. l. distinctionem, qui aliud esse inquit, furti teneri et furem esse, prius tribui Consultori a legibus, posterius ab illo alienum putari. Prius falsum est manifesto. Ista curas interpretibus faceffunt aliae leges, quae his apertissime re-
 fra-

fragantur. Pertinet huc Sententia POMPONII l. 36. §. 2. de Furt. At enim despero, posse hoc Legum diffidium isto modo tolli, quo Interpretes tentant. Prima explicatio repugnat principio laudati §. 11 l. ubi non de furto imperfecto, sed FACTO sermo est. Secunda Interpretum familia magis adfert, quid dictum velit, quam quid dictum sit in Legibus, nec eximit scrupulos. Nec tertia calculum meretur, quia coniunguntur: *consilium dedit & exhortatus est*, eaque tantum distinguntur ab adiutamine eius, qui opem tulit, quae omnia produunt consilium quodcumque, instigationes quoque, non simplicem suasionem. Meliora dant alii, qui hic Sabinianorum ac Proculeianorum sectas in diverfum traxisse, et alterutri parti ad stipulatum esse IMPATOREM autumant. Verum quomodo disenserint haec scholae iterum titubant. EVERARD OTTO ad h. l. putat, LABEONEM ob consilium solum furti agendum censuisse, eiusque sententiam referri a PAVLLO l. 53. §. 1. de V. S. Contrariam in partem itaque censuit SABINVS. Verum SABINO multo aliam sedisse sententiam suo iure defendit. Vir egregius Illustr. Godofred. MASCOV. in Tract. de Sect. Procul. & Sabin. p. 271. idque ex loco quodam Gellii apertissimo comprobat. Exulare itaque hic putat omne Sectarum diuortium. Contra ea EMVND. MERILLIVS ad h. l. LABEONEM in Imperatoris partibus fuisse, sed Sabinianos secus statuisse docet. Et hoc quidem vero simillimum est. Discordiam enim inter ICTOS fuisse palam faciunt l. 52. §. 19. de furt. & l. 36. pr. eod. si cum §. 2. Cod. comparentur. SABINVS in consilio furtum esse manifesto statuit. c. §. 2. A quo licet non recedere videantur LABEO & PAVLLVS l. 53. §. 1. de V. S. vere tamen recedunt, dum non nocere docent consilium malignum habuisse nisi & factum accesserit. Non videtur sane PAVLLVS istam sententiam improbare, sed tamquam ampliorem explicationem suae et Labeonis opinioni addere. Cui non obstat, locus

Sententiarum PAVLLI l. 2. tit. 31. §. 10. vbi ope aut consilio aliquem furti teneri, traditur. Id enim in se adhuc obscurum & forsân ab ANIANO est. Sed redeo in viam. IVSTINIANVS, inquam, Sabinianorum partibus desertis, opem et consilium iuncta esse voluit in furto. Sed quare? Coniectura non adeo difficilis est. Scilicet formula actionis furti et furti ipsius vix admisit solum consilium, licet specialissimum. Incommodè enim contrectasse abstulisse &c. dicebatur is, qui manum vix mouerat. Eam rationem reddit VLPIANVS l. 52. §. 19. de Furt. vbi: *furtum sine contrectatione non fit.* Hinc planum est, formulam tantum in causa fuisse, ne furti ageretur, ideo tamen publica poena conditio furtiua aut actio Legis Aquilliae nondum excludebatur. In reliquis enim delictis vbi formula actionis non resistebat inter ipsum executorem et consultorem nihil interfuisse, docet VLPIANVS L. 11. §. 6. ff. de Iniur. *Atilicinus ait, & si persuaserim alicui, alias volenti, ut mihi ad iniuriam faciendam obediret, posse iniuriarum necum agi.* Item l. 12. ff. ad L. Iul. de Adult. Haec verba legis: *Ne quis posthac stuprum adulterium facito sciens dolo malo, & ad eum qui suscipit, & ad eum qui stuprum vel adulterium intulit, pertinent.* Poena igitur publica suae foris eadem semper fuit quae erat ipsius auctoris. Priuata actio vero aduersus consultorem ea demum admissa est, cuius formula non obsisteret. Consilium generale impune fuisse videtur cum vbique exhortationum, instructionum &c. tantum mentio fiat, & consilium non aliter statuatur nisi quis *persuadeat & impellat, atque instruat consilio*, vt loquitur VLPIANVS l. 50. §. penult. de Furt. Veteres Germani diuersas consiliorum species distinxisse non videntur vid. L. BAIVVAR. Tit. 8. §. 6. *Si quis alienum seruum ad furtum suscipit, aut aliquid damnosum, in fraudem domini sui &c. ille cuius conclusionem (consilio) crimen commissum est, tamquam fur damnatur, in nouentium*

plum

plum compositionem cogatur exsoluere. Seruus verò, quòd
 valit, reddat, & in super ducentos ictus flagellorum extensus
 publice accipiat. Verum ius Canonicum, de quo infra et
 Doctores consilio generali poenam statuunt, licet leuiorem
 tantum. IO. HENR. BERGER *Elect. Iur. Criminal. Cap. 1.*
§. 4. Qui consilium simplex dedit, extra ordinem puniuntur
 CARPZOV. *c. l. Qu. 87. n. 4. consilium solum* (i. e. vt poste-
 riora docent, cum instigatione non coniunctum) *poena ar-*
bitraria adfici tradit. Consentit etiam ANTON MATTHAEI
c. l. p. 799. Si consilium sit speciale: tum, licet Ius Roma-
 num et Canonicum diserte contrarium statuunt, tamen Pra-
 ctici nondum ordinariam poenam admittunt, sed tantum ordi-
 nariae proximam vid. CARPZOV. *l. c. n. 6.* BERGER *c. l.*
vbi: Qui consilium cum persuasione instructione etc. dedit,
gravius quidem, sed non poena ordinaria puniuntur. Forsan
 hanc mitiorem sententiam suasere et legum Romanarum in-
 ter se opinata discordia, et iuris Canonici paullo post exci-
 tanda clausula. Auxilium qui tulit eodem iure aestimatur
 secundum leges Romanas, quo is, qui ultimam manum fa-
 cto adiecit. De furto iam vidimus. Plagii tenetur non so-
 lum ipse plagiarus, sed etiam Socius *l. penult. §. ult. ff. ad*
L. Fab. de Plagiar. Capite puniuntur non solum adulteri,
 sed et medii et ministri adulterii *Novell. 134. c. 10.* Peculator
 capite puniuntur, nec minus is, qui peculatori ministerium ac-
 situm praebeuit *l. vnic. Cod. de crimine peculat.* Nulla hic
 est distinctio inter auxilium antea et in ipso crimine perfi-
 ciendo praestitum, quippe quae Romanis penitus ignota,
 vt supra diximus. Nec magis ius Canonicum distinctio-
 ni huic patrocinatur, vt videbimus. Nec ius Germanicum,
 vid. *Das Saechsische Landr. Lib. 2. a. 13. Wer Diebe bebau-*
set, oder Raub beelet, oder einem mit Hülfe dazu staercket,
wird er des überwunden, man soll über ihn richten, als
über ienen der es selbst gethan. Clarius adhuc SPEC. SVEV.
 edit.

edit. Schannatian. p. 282. Wer Rath oder Hülf tut ainem Menschen das er stel, der ist der Deuphait schuldig. Wer stelen will, und gehet hin zu ainem Mann und pitt in ainer Laitern er will in ain Haus steigen durch stelen, oder der ainen Deup ain Tur oder ein Venster, oder ain schnitt mit wiffen Deuben schlüssel machet, oder ander eisen, die zu Deupheit gehoerent, oder ander hilf Deuben thut, das wiffent is, der ist als schuldig als der Deup, und man soll ihn fahen zu den Deuppen. vid. quoque IUS LVBEGENSE apud IOACH. LVC. STEIN in der Einleitung zur Lübbischen Rechtsgelehrsamkeit p. 424. §. 370. das alle dieienigen, welche Laster des Ehebruchs, Unzucht und Hurerey helfen procuriren, staffiren, kuppeln, fortsetzen, die Personen der Huren und Buben hausen, beherbergen, ihre Wohnungen, Keller und Buden ihnen wiffentlich verhören, verlehnen, sie aufhalten, verschweigen, verdecken, zu diesen Lastern Hülf und Rath geben, für sich selbst oder durch andre, durch was List und Vorthail solches zugehen mag, dieselben gleich den Huren und Buben angehalten, und nach Erkennnis gestrafet werden sollen. Immo seuerius interdum adiutores et internuacii puniuntur, quam ipsi auctores secundum nonnulla Statuta v. STATVT. CIVIT. LAVENBURG. ap. Illust. FRID. ESAIAM PVENDORFF in Observat. Iuris uniuers. Tom. III. App. p. 339. Primo statuitur poena scortorum: Waeren aber solche boese Weiber emgeschlichen, und man kaeme dahinter soll ihnen bey Sommenschein die Stadt zu rümen bey 5. Gulden Brüche geboten seyn, und wo sie solch Gebot verachten, sollen sie 13. Tage lang ins Gefaengnis gelegt, und mit Wasser und Brod gespeiset, und aus der Stadt verweist werden. Tum sequitur poena eorum qui aedes scortis commodant: Unzüchtige gemeine Weiber sollen von niemand in unserer Stadt wiffentlich gebauset, gebeget, und zur Herberge aufgenommen, vielweniger Buden,

Buden, Cammern oder Wohnung zur Handhabung ihrer Unzucht eingethan oder vermietbet werden, bey Vermeidung 5. Gulden Brüche. Tandem in scenam prodeunt internuncii: Wo iemand durch Bothschaften und Brieftragen, oder andere Mittel, Wittwen oder Dienst Maegde zur Unzucht verführet, es sey Mann oder Weib, sollen sie, wann sie dessen überzeuget, nach Gelegenheit gestraffet, und der Stadt verwiesen werden. Sed haec non curat Praxis. Eos tantum ordingria poena adfligit, qui per actum immediatum & proximum adstunt, vt tradit CARPZOV. l. c. n. 17. 29. 34. aut auxilium proximum seu cooperatum praestiterit, vt. si quis attinueret, caeciderit, effregit etc. quae sunt verba BERGERI l. c. BLVMBLACHER ad Art. 177. n. 2. Wann das Auxilium proximum et non remotum ist, ist der Helfer eben sowol mit dem Schwerdt am Leben zu strafen, als der Thaeter selbst. Adstipulatur MATTHAEI c. l. p. 800. Probabilem rei rationem adfert BLVMBLACHER l. c. Denn es kan ihme, den Thaeter, unterdessen noch eine Rew ankommen, also, daß der Helfer &c nicht poena ordinaria sondern extraordinaria zu strafen. Scilicet, qui ante ipsam criminis perpetrationem adsticit, quoniam illud, vt praesens, nondum ob oculos habuit, magnitudinem et indignitatem sceleris facilius potuit non animaduertere, sicut alias ipsa longinquitas verae rerum magnitudini multum detrahit. Forſan etiam, vere illud iri perfectum, aut saltem eo modo patratum iri, quo factum est numquam sincere ac serio credidit. Iniquum est in rebus arduis nec minima spectare.

§. XXVIII.

SPECIATIM DE IVRE CANONICO AGITVR ET IMPRIS DE C. VI. X. DE HOMIC, EIVSQVE HISTORIA AC SENTENTIA.

Saepius ad Ius Canonicum prouocauimus et probationem inferius petendam diximus, iam itaque ne adunco lectores naso suspendamus, promissa explemus. Optimus Iuris Canonici locus qui nobis inferuire possit, est illa quantuis pretii Epistola ALEXANDRI III. Pontificis, quae extat c. 6. X. de Homicid. Fama percelebrata est historia caedis Thomae Cantuariensis Archiepiscopi. Vt tamen, quid occasionem dederit epistolae Pontificis plenius intelligatur, referemus historiam & quidem verbis in compendium missis MICHAELIS ALFORDI, in *Annal. Anglic. ad an. 1170.* Praemonendum Henricum II. Angliae regem, elati, sed paullo vehementioris ingenii principem, incidisse in tempora pontificis Alexandri III. ecclesiastici imperii strenuissimi adfertoris & Thomae Archiepiscopi Cantuariensis, qui forsitan pontifici fastu neutiquam erat secundus. Cum igitur vtraque Respublica tam sacra, quam ciuilibus, tutores haberet aequae aestuosos, non potuere non enasci luctuosa illa antiqui temporis inter sacerdotium & imperium certamina. Rex contumaciorem Archiepiscopum primo extorrem esse ex Anglia iusserat. Redierat tamen is paullo post, recepta quodammodo Regis gratia. Sed vix pedem in Anglia posuerat, cum iterum veluti ouans, vrbes peragrat, plebem concitat, ut strepitu omnia & partium studiis, magno cum publicae salutis periculo Regisque indignatione repleantur. Constat & aliis ex rebus iam incallesceni Regis ingenio penitus efferuescendi materies, quae ab inimicis Archiepiscopi maxime ab Archiepiscopo Eboracensi, alicur & augetur, vt denique Rex indignabundus (sequuntur verba ALFORDI) exclamaret & omnibus quos nutrierat, qui familiaritatis

græ

gratia & beneficiorum collatione sibi obnoxii fuerunt malediceret, quod ipsum de Sacerdote vno non vindicarent, qui ipsum & suum regnum sic perturbabat, & suis dignitatibus exauctorare & exhaereditare quaerebat. Quod saepius in furore suo replicante Regem: de Aulicis & Cubiculariis suis quatuor milites audientes, conspirauerunt in Archiepiscopi mortem. Fuerunt hi Reginaldus, filius Vrsi Hugo de Moreuilla Wilh. de Tracy, Richardus Brito Die Natalis Dni. quinto sedente Archiepiscopa in thalamo suo circa horam diei vndecimam ingrediuntur vna cum complicibus et sociis in loriceis cum gladiis et securibus, arcubus, et sagittis bisacutis, et ceteris instrumentis vel ad feras et ostia demolienda. Valuis apertis conglobati per claustra ruunt, e quibus tres in laeuis secures, vnus ferebat; omnes vero in dexteris strictos gladios vibrabant, Vnus satelles manu in eum iniecta, pileumque mucrone deiciens, veni, inquit, captus es. Postea accelerans aliis ex iis de primo ictu volens referre trophaeum, & de festina perditione suum lucrum profiliit. & toto conamine suo capiti protenso vulnus inferre nitens clerico cuidam, in brachio graue vulnus inflixit, ille brachium retraxit, & reliquum ictus caput Pontificis excepit. Et iam sacer ille sanguis coepit manare per faciem. Is autem, qui percussit, exclamauit: percutite, percutite. Secundo vulnere capiti eius inflicto prostratus in terram procubuit. Tertius testae p rtionem amputando vulnus praecedens horribiliter ampliauit. Quartus, cum ferire tardaret, correptus in idem vulnus gladium vibrauit. Nec Satanæ filio tantum suffecit perpetrasse flagitium: nisi iniecto in caput gladio, cerebrum eiceret, & per parauimentum spargens exclamaret: mortuus est. Exeuntes autem milites equos, aurum et argentum, et quicquid in palatio Archiepiscopi reseruatum est, inter se diuiserunt. Alexander Papa, 1171. generaliter excommunicauit omnes interfectores Cantuarien-

ses, & omnes qui consilium & auxilium vel ascensum prae-
buerunt; & omnes, qui in terram suam eos scienter rece-
perint aut fouerint. Apostolici Sedis Legati 1172. in Normani-
am venientes de nece Thomae, & de flagitii auctoribus,
consciis & complicitibus quaerunt, & reos puniunt. Rex in-
iunctam sibi poenitentiam humiliter amplexans, absoluitur.
Iuravit etiam tactis S. S. Euangel. quod neque mondauerit,
neque voluerit vt Archiepiscopus interficeretur. Dicebat
tamen coram omnibus, se intelligere, quod causa esset mor-
tis A. E. iscopi: & quicquid factum sit, propter eum factum
esse. Non, quod ipse mandauerit: sed quod amici & fami-
liares eius videntes turbationem vultus eius & oculorum, &
cognoscentes etiam dolorem cordis, & saepe audientes que-
rula verba eius de Archiepiscopo: iniuriam eius absque con-
scientia ipsius, vlcisci parabant. Poenitentia Regis fuit.

- 1) Vt inueniret ducentos milites per annum integrum suis
suntibus. Videlicet unicuique militi dans trecentos
solidos in terra Hierosolymitana contra paganos, se-
cundum dispositionem Templariorum, stipendia fa-
cturos.
- 2) Vt, si necesse fuerit & Dominus Papa ei mandauerit,
iret in Hispaniam ad liberandam terram illam a Paga-
nis. Iniuncta etiam ieiunia & eleemosynas & alia
quaedam, quae ad communem audientiam non perue-
nerunt.

Interfectores sedi Apostolicae ad suscipiendam solennem poeni-
tentiam praesentati sunt. Sunt autem a Pontifice Hieroso-
lymam missi vbi aliquot annis indictum satisfactionis mo-
dum non segniter exsequentes vitam omnes finire. Ma-
gnus excommunicatorum numerus, quos facti poenitebat
efflagitauit a Bartholomaeo Exoniensi Episcopo, vt solueren-
tur a diris istis, quibus a Pontifice deuoti erant. Is de re
ad

ad Pontificem retulit, qui forsan 1174. istas, quae iam sequuntur litteras ad Bartholomaeum reddidit. Damus eas cum restauratione Boehmeriana. Alexander III. Exoniensi Episcopo (Bartholomaeo 1174.) *Sicut dignum est, (& omnirationi consentaneum, graues & difficiles quaestiones ad examen Apostolicae Sedis deferri, ita etiam ex ministerio nobis susceptae sollicitudinis imminet, easdem quaestiones, prout nobis Deus dederit, soluere, & singulis a nobis consilium postulantiibus respondere, ut prouidentia Romanae Ecclesiae quae ubique terrarum Domino disponente obtinet principatum quaestiones soluantur & moueantur in his ambiguitas de cordibus singulorum. Licet autem super quaestionibus, quas nobis Tua Discretio direxerit, te non dubitemus, prouidum & circumspectum existere: cogimur tamen ex susceptae seruitutis ministerio iuxta discretionem & prouidentiam nostram tibi exinde respondere) Sane cum Vir (litteratus & sapiens &) discretus (in his ac plurimum exercitatus) existas; plenis nosti, quod, in excessibus singulorum non solum QUANTITAS & QUALITAS delicti, sed aetas, (&) scientia, (&) sexus atque conditio delinquentis sunt attendenda, & non solum secundum praedicta, sed secundum locum & tempus, quo delictum committitur, unicuique poenitentia debet intici: cum (sicut tu ipse non ignoras) IDEM EXCESSVS MAGIS SIT IN VNO DELICTO QVAM IN ALIO PVNIENDVS.*

§. 1. Illi autem, **QVI ANIMO OCCIDENDI FERIENDI AVT CAPIENDI**, illum et reuerendum virum quondam Cantuariensem Archiepiscopum circa manuum iniectionem se fatentur, **VENISSE**, si de illa captione mors eius secuta fuisset, **PARI POENITENTIA VEL FERE PARI EXISTERENT PVNIENDI**.

§. 2. (Et) illi etiam, qui non ut ferirent, sed, ut **PERCVSSORIBVS OPEM FERRENT**, si forte per aliorum

violentiam impedirentur, PAVLLO MINORI DEBENT POENA MVLTARI; quia cum scriptum sit, qui potuit hominem liberare a morte, & non liberavit, eum occidit: constat ab homicidii reatu immunes non esse, qui occisoribus opem contra alios praestare venerunt: nec caret scrupulo occultae societatis, qui manifesto facinori desinit obviare.

§. 3. Qui vero se offerunt animam regis INFLAMMASSE ad odium unde (forte) homicidium fuit secutum, dure et aspere, sed NON ITA SEVERE, sunt puniendi: nisi forsitan regem ipsum ad illud homicidium SVIS SVGGESTIONIBVS prouocassent.

§. 4. Hi quoque non sunt a culpa liberi, nec a poena debent esse immunes, qui licet fuerint illius (iniquae) machinationis ignari; tamen eos, quos sicarios esse sciebant, in sarcinis custodiendis ministerium praebuerunt.

§. 5. Eos insuper qui dicuntur illius sancti viri & suorum post mortem eius, spolia occupasse, si nihil aliud in tanto facinore commiserunt, a poena mortis eius arbitramur esse immunes: sed, quae occuparunt eis, quorum fuerunt, tenentur in integrum restituere, si habent in facultatibus, unde possunt ea reddere. Et ipsis ex hoc moderata poenitentia est imungenda: quia, licet quaedam ex his, quae occupauerunt, fateantur, se pauperibus erogasse, non tamen aliena, cum ipsa potuissent eis, quorum fuerunt, restituere, debuerunt pauperibus erogare.

§. 6. Illis praeterea qui sola excommunicatorum participatione se reos esse cognoscunt, considerata temporis mora, (in) quo in eadem nequitia perdurarunt, & inquisito (etiam) si eis timore, vel affectione communicauerint, scienter vel ignoranter (secundum hoc) est poenitentia indicenda.

§. 7. Clericos autem, quos constat armatos interfuisse tanto facinori & illos (etiam Clericos) qui consilium (illud) dede-

dederunt, ut sanctus vir caperetur, perpetuo non solum ab Altaris ministerio deponendos esse censemus sed (ita) etiam, quod in ecclesiis nullo unquam tempore, lectiones legant, vel responsoria in Choro separatim cantent: sed in Psalmis apud Deum de commisso satagant veniam impetrare. In super (autem Clerici ipsi) in districto Claustro monachorum vel Canonicorum si fieri potest, sunt recludendi, ita (quidem) quod usque ad septennium vel quinquennium debeant ab ecclesiarum introitu coerceri.

Nostram in rem ex hac Epistola sequentia tantum depromamus.

1. Qui inflammaverunt animam Regis (i. e. consilium generale dederunt) non ita severe sunt puniendi (sc. vt ii, qui armati interfuerunt).
2. Qui suis suggestionibus homicidium prouocarunt, (i. e. consilium speciale dederunt) puniendi sunt vt ii, qui armati interfuerunt.
3. In excessibus singulorum (qui ad vnum crimen accesserunt seu sociorum) quantitas et qualitas delicti (i. e. eius quod attulit ad crimen adiumenti) sunt spectandae.
4. Qui capiendo aut simul feriendo tantum in actu criminoso adiuuant, licet vitam non adimant, tamen vt hi, qui animo occidendi venerunt, puniuntur, si mors vere secuta est, seu qui in ipso momento criminis perficiendi ope adstant, ordinaria poena totius implementi tenentur.
5. Epistola haec agit de sociis, non de confortibus, quod monemus contra KRESSIVM l. c. p. 654.

§. XXIX.

QUINQUE MOMENTA DE SOCIIS ADHUC OBSERVANDA.

Notamus adhuc de Sociis,

1. Eos, qui culpose ad crimen quid adferunt, oportere leuissime puniri.
2. eosdem, vt poena sociorum ea adfigi possint, quam supra definiuimus, debere praeuidere ac scire omne id, quod in ipso criminis implemento vere accidit.
3. eosdem si vt auctores aut poena ordinaria puniantur non puniri debere, ea poena, quam commertit is, qui vere praesens crimen proprio nomine vt auctor perfecit; sed ea, quam meruisset socius si ipse auctor fuisset.
4. Eum, qui consilium dedit, si postea dissuadet, leuissime duntaxat puniri posse, quando nihilominus crimen dissuasum perfectum est.
5. Eum, qui mandatum exsequitur, sicque inter socios proxime, & in ipso crimine adstantes, nostra ex sententia refertur, puniri mitius mandatore, si mandatum fuit iustus i. e. si fuerit ab eo profectum, qui ius imperandi habet, grauius autem si pro mercede mandato obediuit.

Non omnes, qui sine dolo crimen ignorantes adiuuant, vel eius causam dant, culpam sustinent. Etenim haud raro tam acutum videre non potest humanitas, vt, quicquid ex dictis factisue contingere possit, semper praefagiat animus. Quidsi enim optima fide gladium meum amico commodem, aut scalam? quidsi ei, cui venena vendere non veritum, illa nil mali metuens, vendam, isque veneficium exerceat? Quid si maritus vxoris pulchritudinem in magna frequen-

tia

tia impensius laudet, eoque moechus aliquis adliciat, adulteriumque siue vi admittatur, siue non inuita vxore? Verum pone, me per iocum aliquod consilium criminoso dedisse v. g. vt consueuimus dicere mendico: *Schlagt einen reichen Iuden todt*, illumque esse obsecurum; pone, me in publicis cauponis de hominis cuiusdam diuitis opulencia, & quasnam domi suae custodiat opes, quibusue in locis eas recondat, multa praedicare, et hinc nares deliniri nebulonibus, qui dignam conatu praedam iudicantes, de nocte inuadunt opulenti hominis aedes, diripiunt opes, deplumant; pone, toxicum me praebere ac vendere cuiuis ex plebe, noto ignotoue, aut illud a me non sollicite custodiri, vt facile sit cuiuis, inde ad suos vsus, quantum satis, decerpere, iisque venenis homines nequam aliis necem parare. Hic sane impune ferri nequit tanta negligentia ac socordia, quod quidem in casu furti aliusue damni, quod in se reparari potest, tum maxime obtinebit si damnum datum, resarcire non valet is, qui culpa effecit. Cum tamen hic semper aut ope tantum remotiori aut consilio peccetur, quae etiamsi dolum adiunctum habeant, tamen leuius puniuntur: facile patet multo leuiorem esse debere poenam, si non tam malicia quam imprudentia subsit. *Alterum*, quod notauimus peripicue tradit DAN. CLASENIUS ad Art. 177. C. C. C. *Requiritur*, inquit, *in socio scientia, quae includit notitiam omnium circumstantiarum respectu illius facti, quod alter perpetrare intendit*. Res nulla eget demonstratione. Si enim ne mandator quidem eius, quod admissum est ordinariam poenam luit, vbi id admitti noluit, multo minus, qui adstitit tantum, si de euentu, qui secutus est, non cogitavit ex illo poterit iudicari. Teneatur ergo tantum ex eo, quod euenturum, ipse credidit. *Tertium* quoque in confesso est. Qui parricidae proxime etiam adstitit, si nulla propinquitate coniunctus est ei, qui per parricidium trucidatus

datum est, homicidii simplicis tenetur. Qui solo nocendi animo, non, lucri captandi, furibus consilii & auxilii copiam facit, damni iniuria dati reus est, non furti. Eadem hic ratio, quam supra in mandatoribus allegauimus. Doctores ad socium furti, ut furti poena teneatur, requirunt animum lucri cupidum. AVGVSTIN DE LEYSER *Medit. ad Pand. Spec. 555. m. 1. seq. Occultatio, quae in facto consistit, quum quis scilicet fures, hospitio, victu, amictu iuuat, vel furtiuas res suscipit, aut in latibula defert, vel saltem furibus perfugium monstrat, furtum est, SI LVCRIFARTICIPATIO CONCVRBAT.* De reliquis criminibus idem iudicium esto. Leges Romanas obstantes spernimus, non loquuntur enim de poena publica.

Quartum quod attinet, licet hic etiam a mandatoribus ad socios transferre argumentum. Qui ante crimen commissum opem consiliumue adfert, in se iam leuiter castigatur. Quem facti poenitet ante criminis implementum, is admodum excusatur, per notissima iuris criminalis praecepta. Ergo quem facti in se leuius puniendi poenitet ante euentum, is, non potest non maiorem adhuc mereri veniam. Extra culpam causamque tamen numquam ponitur. Peccauit enim, & nequitia sua secuti criminis fomes quodammodo fuit. Mens humana tenacis instar tabulae est, cui quod semel inscriptum haud facile deleri potest. Haec ita pronuntiat *Illustr. DAN. NETTELBLADT l. c. §. 79. Posita actione, per quam quis actu intellectus ad actionem alterius concurrat, ponitur socius, ita, ut nullo modo, ne quidem ante perpetratam actionem talis esse desinere possit.* Quinto loco, quod diximus, scilicet iustus executorum ordinaria poena non adfici, id omnibus Practicis in ore est. vid. BERGER, CARPZOV. THEODORICI STRYCK, MATTHAEI, KRESS, SVRLAND, *citat. loc.*

Niti-

Nititur ista doctrina in l. 6. Cod. de vi publ. & priv. ubi seruus, qui iniussu Domini occiderit, capite plectitur, qui iussu domini ad metalla damnatur, in l. 2. Cod. de Sepulcr. violat: ubi seruus domino non iubente sepulcra demolitus, ad metalla datur, qui domini vero iussibus in demoliendo paruit relegatur. Quibus legibus sublata illa Digestorum distinctio inter crimina leuiora & atrociora, quorum in illis iustus excusabat, in his secus. Quod autem in eum, qui pecunia conductus, facinus commisit, grauius animaduertatur, quam in alios argumento assassinii expeditum est. Ratio enim deforet, cur in caede illata tantum subsisteremus. Potest idem ad omnia delicta transferri. Qui alapam iniuriose infixit, punitur; qui mercede conductus, grauius. Qui in Deum mala verba pretio accepto euomuit, atrocius peccat, quam qui absque pretio idem facit. De incendiis praeclarus in rem nostram locus extat in ORDIN. POLIT. MAGDER. cap. 68. §. 2. 3. *Wer sein eigen oder eines andern Haus vorsetz- und freventlicher Weise anzündet, einer Stadt, Flecken oder Dorf dadurch Schaden zu thun, der soll lebendig verbrannt werden, obgleich der Schaden, welcher aus der böeslichen Anzündung entstehet, nicht gar groß waere, und der Thaeter denselben zu ersetzen haette, es gereuete ihm dann auf frischer That, und er machte solche Reue kund, und schrie die Leute um Hülfe und Loeschung an, auf dem Fall soll er mit dem Schwerdte vom Leben zum Tode gebracht werden. Die von andern dazu ausgesickten und GEDVNGENEN Mordtbrenner aber sollen vor ezliche mahl an der Gerichts- Stelle mit glihenden Zangen gezwacket, zur Feinstaette geschleifet und darauf gespießet werden.*

CAP. IV.

DE NOXA CONSORTIVM ET SOCIORVM IN
CRIMINIBVS.

§. XXX.

REGVLA DE NOXA.

lam, vt ad noxam transeamus, totam hanc causam hac comprehendimus regula: *Quibus in casibus ob auctoritatem & consortium aut societatem dolo malo praestitam, quemquam puniri posse diximus iisdem, & non aliis etiam ad damni dati restitutionem obstringitur. Quando vero per culpam aut imprudentiam crimini occasionem dedit, discernendum, an ex contractu rescarcitio damni fieri debeat, an secus ibi is, culpa gradus luendus quem contractus exigit, hic quaeuis culpa reparanda.*

Dolum enim neminem excusare, sed tam in contractibus, quam extra illos, damnum inde illatum restaurandum, notissima iuris praecepta volunt. Cum autem in reliquis casibus, vbi poenam supra non statuimus, nihil vitio dari possit eis, qui poena exempti sunt: in iis autem casibus, vbi imputari nihil potest, nec damni dati causa ad quemquam referenda: vbi autem quis causa damni non est, ibi etiam ad eius restorationem non tenetur; in promptu est, in reliquis casibus damnum non restitui. Quodsi non dolo sed culpa nocitum sit, & ex contractu res, in qua datum est damnum, restituenda erat: quemuis contractum sua peculiari culpae mensura ac quantitate ab aliis secerni compertum est, vltra quam nemo tenetur. Damnum vero extra contractum datum, cum sit iniuria datum quo in casu leuissima culpa praestanda est: patet quamuis culpam a socio nocente reparari. *LVBISCH STADT-RECHT apud IOACHIM LVCAS SREIN in der Einleitung zur Lübischen Rechts-Gelehrsamkeit pag. 399. §. 337.*

§. XXXI.

§. XXXI.

GROTIANA, PVFFENDORFIANA AC THOMASIANA
DOCTRINA CVM QVADAM CENSURA.

GROTIUS *Lib. 2. cap. 17. §. 6. sequ.* haec habet: *Teneantur* (ad damni reparationem) *praeter ipsum qui per se datus* *damnum dat*, alii quoque *faciendo, aut non faciendo.* *Faciendo alii primario, alii secundo:* primario, qui *iubet, qui consensum requisitum adhibet, qui adiuuat, qui receptum praestat, aut qui alio modo in ipso crimine participat.* *Secundo, qui consilium dat, laudat, adsentatur.* Quoad reliqua non verbis GROTII sed PVFFENDORFFII *vtar*, quippe qui in nulla fere re GROTIUM deserit. Ita autem *ILLE in Iure Nat. Et Gent. Lib. 8. cap. 3. §. 28. Inter restitutionem damni Et poenam, id discriminis observatur, quod facilius imprudentia aut leuior culpa ad deprecandam poenam valeat, quam ad damni dati reparationem.* *IDEM Lib. 3. c. 1. §. 4. De his omnibus, (sc. qui ad factum alterius aliquid contulerunt) sciendum, illos ita teneri ad reparationem damni, si re vera causa damni fuerint.* Tum sequuntur Grotiana. Tandem addit propria, quae vero negamus, per ea, quae supra diximus: *Saepe enim accidit in illis, qui minus principaliter ad alterius factum concurrerunt, vt sine eorundem actu aut neglectu, is, qui damnum dedit, certus fuerit, omnino id dare, istique adeo velut superflui accesserint. Vbi quamquam eorundem voluntas Et conatus crimen habeat; quia tamen praesentis damni nulla pars ab iis profluxit, restitutio ab iisdem postulari nequit.* Sequuntur iterum quae iam sunt apud GROTIUM; tum pergitur: *Circa illos denique, qui omitendo id, quod debebant ad facinus alienum concurrunt, observandum, tunc denum ex sua omissione ad reparandum ipsos teneri, si omiserunt, quod ex obligatione perfecta facere debebant,*

bebant, non, si, quod lex charitatis aut humanitatis tantummodo dictabat. Quae noua adhuc sequentibus dicuntur proponemus verbis THOMASII in Iurispr. diuin. Lib. 2. c. 5. §. 40. Ex his qui impari gradu damnum dederunt, primo ad damnum resarciendum obligantur illi, qui principaliter id produxerunt, his deficientibus ii, qui concurrerunt. Adeoque primo loco tenentur, qui imperio, aut alio modo, ad necessitatem accedente, ad factum impulerunt. Patrator facinoris cui ministerium detrectare non licuit, instrumenti saltim rationem habebit. Qui citra necessitatem ad facinus alienum accessit, ipse primo loco tenebitur, tum caeteri, qui ad facinus aliquid contulerunt. Quodsi a pluribus in eadem causarum classe constitutis, idem actus profectus fuerit, in actibus indiuiduis, ut sunt incendium, perfessio aggeris & similes, singuli tenebuntur in solidum. (Additur in margine) Si reliqui non facile conueniri possint, vel non sint soluendo, vnus ex his tenetur damna data resarcire. In diuiduis, ut sit in vulneratione, singuli tenebuntur pro eo, quod fecerunt, sunt obligati, siue vtrobiq; cum conspiratione siue citra eandem plures aliquod facinus perpetrauerint. Si tamen ab vno eorum qui inaequaliter tenebantur, vel singuli obligati erant in solidum damni reparationem consecutus fuerint, reliqui liberantur. Vnde inter obligationem ad resarciendum damnum & poenam multae intercedunt differentiae, cum ea, quae hactenus diximus in poenis fere se habeant aliter, ut, in quibus v. g. laudatores & adfentatores delicti coerceri possunt, & saepius aequali poena notantur, qui impari gradu damnum dederunt, & denique per poenam vnus reliqui non liberantur. Sub incudem vocemus paululum Philosophiam Grotio-Pufendorffio-Thomasiannam. Primo, monemus, ea quae hic dicta sunt de ordinis & diuisionis beneficio, tantum e iuris naturalis adytis repeti, nam secundum Leges ciuiles inter crimi-

mi-

minosos obtinere aliquod diuisionis atque excussionis beneficium, non posset sine supina legum ignoratione a quocumque adferri. *Deinde*, si ad ipsam Iurisprudentiam naturalem me transfero, non possum penitus THOMASIO omnia largiri. Distinguit, an ita a pluribus crimen patratum, ut quidam tantum iussu, mandato &c. noxii fuerint, alii executione, an vero ita, ut omnes executi sint.

Ibi sequens ordo agendi seruandus:

1. Aduersus auctorem s. mandatorem
2. Aduersus socios sponde accedentes
3. Aduersus socios iussui obtemperantes.

Nescio, cur mandatorem prius, deinde vero executorem aggredi oporteat. Mihi videtur optionem laeso esse concedendam, quem prius adigere velit. Alteruter enim totum damnum dedisse videtur aequali gradu. Ille, quia absque eius mandato damnum non fuisset datum; hic, quia absque executore nocendi voluntas inefficax est, & fulgur ex pelui. *Hic*, vel damnum est diuiduum vel non. Si posterius: vel omnes facile conueniri possunt, vel secus. Si damnum est diuiduum: quilibet tenetur, pro sua parte. In casu damni indiuidui, si prius est: idem obrinet; si posterius: in solidum tenetur is, qui facillimus conuentu est. Ast nullane si omnes sunt executores inter confortes, et socios, cum auctore suo iunctim crimen exsequentes, differentia? Puto esse. *Hoc* enim in casu, sc. si focii cum auctore coniunguntur, omnino prius conueniendus esset auctor, utpote in quo maior ratio: Nam 1) executor est, ut reliqui, 2) mandator est, quod reliqui non sunt. Quoad plures confortes, si damnum est diuiduum; probo THOMASIVM; si indiuiduum: reprobato. Quis enim tolerauerit istam sententiam, eos, qui incenderunt, si omnes aequifacile conueniri possint, omnes pro parte sua conueniendeos quasi quisque eorum, qui aedibus iunctim faces subiecerunt, par-

partem tantum combussisset aedium? Quis non distinxerit potius, an vnus absque altero solus damnum dare poterit; an non, nisi cum altero? Ita, vt priori casu omnes in solidum teneantur, posteriori singuli pro rata, quoniam *ibi* quiuis totum damnum dedisse dici nequeat, quippe quod facere plane non potuit. Sed haec animi tantum causa dicta sufficiant. Leges enim ciuiles, vt supra iam monuimus, ICTOS alia docent.

§. XXXII.

CONCLUSIO.

Iam finita hac de Consortibus ac focii doctrina, propoueramus etiam ad eos progredi, quos criminum *participes* nuncupauimus. Habeo sane quaedam, quae non publici saporis puto, quae etiam ad hunc locum dici possent. Agendum hic erat de receptoribus, occultatoribus, fugae instructoribus, reliquis. Conquirendi omnes & definiendi qui huc possunt referri, & separandi illi, quos perperam in hanc classem coniciunt. Deinde poena eorum stabilienda erat. Denique etiam ponderandum, an & quantum ad damni reparationem sint adstricti. Verum, cum tempus praeter expectationem iam vrgeat, linquimus haec ardua, eodem forsitan alio tempore, quum plus otii erit, redituri, nisi alii otium nobis interim faciant. Subiungo saltem hic Edictum aliquod Regium, sapientissime conditum, quod ad Receptatores spectat, quodque quia praeclarum est, & cum leges nostrae mature senescant, forsitan paucissimis amplius cognitum, locum commode hic meretur.

Destinauimus etiam ea praecepta generalia, quae hic tradita sunt, per potissima crimina singula eundo, ad quoduis eorum adplicare, vt eo fiant utiliora magisque practica, & singula Dicasteriorum sententiis confirmare. Sed hic labor amplissimus est. Vane interdum spes inchoamus longas.

Appen-

A P P E N D I X.

No. 1.

Wenn ein Verbrechen von vielen zugleich verübet wird, oder wenn nicht nur eine Zusammenverbindung geschieht, so muß einer seyn, welcher macht, daß die andern dazu bewogen werden. Es koennen ibrer auch mehrere seyn, aber einer muß doch den Anfang machen. Und wenn ein anderer durch diesen bewogen worden: so kann derselbe wieder eben das bey mehrern bewerkstelligen. Derjenige, welcher verursacht, daß auch andere bewogen werden, ein Verbrechen mit ihm zugleich zu begeben, heißet der VRHEBER desselben.

No. 2.

E D I C T

welchergestalt die

DIEBES - HAEHLER

wann sie überführet werden, ohne Weitläufigkeit und Formalitaet von Proceß zu bestrafen.

Sub dato Berlin, den 16. Octobr. 1720.

Nachdem Sr. Koenigl Maiestaet in Preussen &c. Unser allergnaedigster Herr, aus denen eine Zeither eingelangten Berichten, mit nicht geringer Befremdung angemercket, daß hie und da in Dero Provintzien und Staedten das Stehlen dermassen überhandgenommen, daß auch sogar importante Diebstaeckle, zum grossen und unwiederbringlichen Schaden derer, die es betroffen, ausgeübet, und

K

was

was das meiste, zum oestern bey denen angestellten Untersuchungen und Inquisitionen befunden worden; das weniger dergleichen grobe Verbrechen sich ereignen würden, wann nicht so viele Haehler waeren, welche denen Dieben mit Rath und That an die Hand geben, ihnen darzu Anlaß und Gelegenheit geben, und durch Verbergung des Gestohlenen sie zur Bosheit noch mehr staercken; Allerhoechst gedachte Sr. Koenigl. Maestaet aber diesem hoechst strafbaren Beginnen und schaedlichen Unwesen auf alle Weise zu steuern gemeynet seyn, zumal in dessen Ermangelung Dero Officirer ihre Soldaten vor Verleitungen nicht zu hüten vermoegen, worüber diese oesters den Diebstahl mit dem Leben bezahlen müssen, obgleich andere ihnen dazu Wege und Stege gemiesen; Wohingegen in denen Staedten fast überall der Mißbrauch eingeschlichen, denen Haehlern und andern Complicen weitlaeuftige Defensiones zu gestatten, und obwohl sie wegen ihrer Verbrechen überführet, dennoch dieselbe entweder gegen eine geringe Geldbuss, falls sie solche aufbringen koennen, dimittire, oder wohl gar ungestraft laufen lassen; Als haben mehr allerhoechst gedachte Seine Koenigl. Maestaet, zu Vorkommung alles dessen und Abwendung dergleichen Greuele, hiermit und kraft dieses, allergnaedigst und wolbedaechtig, zugleich auch ernstlich setzen, ordnen und befehlen wollen, das von nun an und künfftig, wann bey anzustellenden Untersuchungen und Inquisitionen sich herfür thun würde, das Diebeshaeblere mit darunter begriffen; diese auch dessen, oder das sie gestohlene Sachen wesentlich an sich erkaufet, überführet werden, selbige sodann ohne alle fernere Weitlaeuftigkeit und Forme von Process, auch ohne alles Ansehen der Personen, mit Pranger, Staupen-Schlaegen, Brantmarcken und Landes-Verweisungen, nach Befinden und Proportion ihrer Mißsethat, andern zum Exempel und Schrecken, bestrafet werden sollen;
 Wür-

Würde von einem oder andern, deme es zu thun obliegt, hierwider gehandelt oder commuirt werden, von dem wollen Seine Koenigl. Maiestaet es fordern, und Dero scharfe Abndung ihm empfinden lassen. Gestalt sich hiernach saemtliche, Seiner Koenigl. Maiestaet Regierungen, Ober- und Untergerichte, Magistraete in Staedten, Flecken und Doerfern, auch sonst iedermaenniglich, deme es angehet, allergehorsamst und eigentlich zu achten, der General-Fiscal aber, und übrige fscaelische Bedienten, dasz deme überall gehoe- rig nachgelebet werde, ein wachendes Auge zu haben; zu welchem Ende dieses Edict gedrucket, und durch Affigirung an allen dienstamen Orten zu iedermanns Wissenschaft gebracht werden soll. So geschehen und gegeben Berlin, den 16ten Octobr. 1720.

Friedrich Wilhelm.

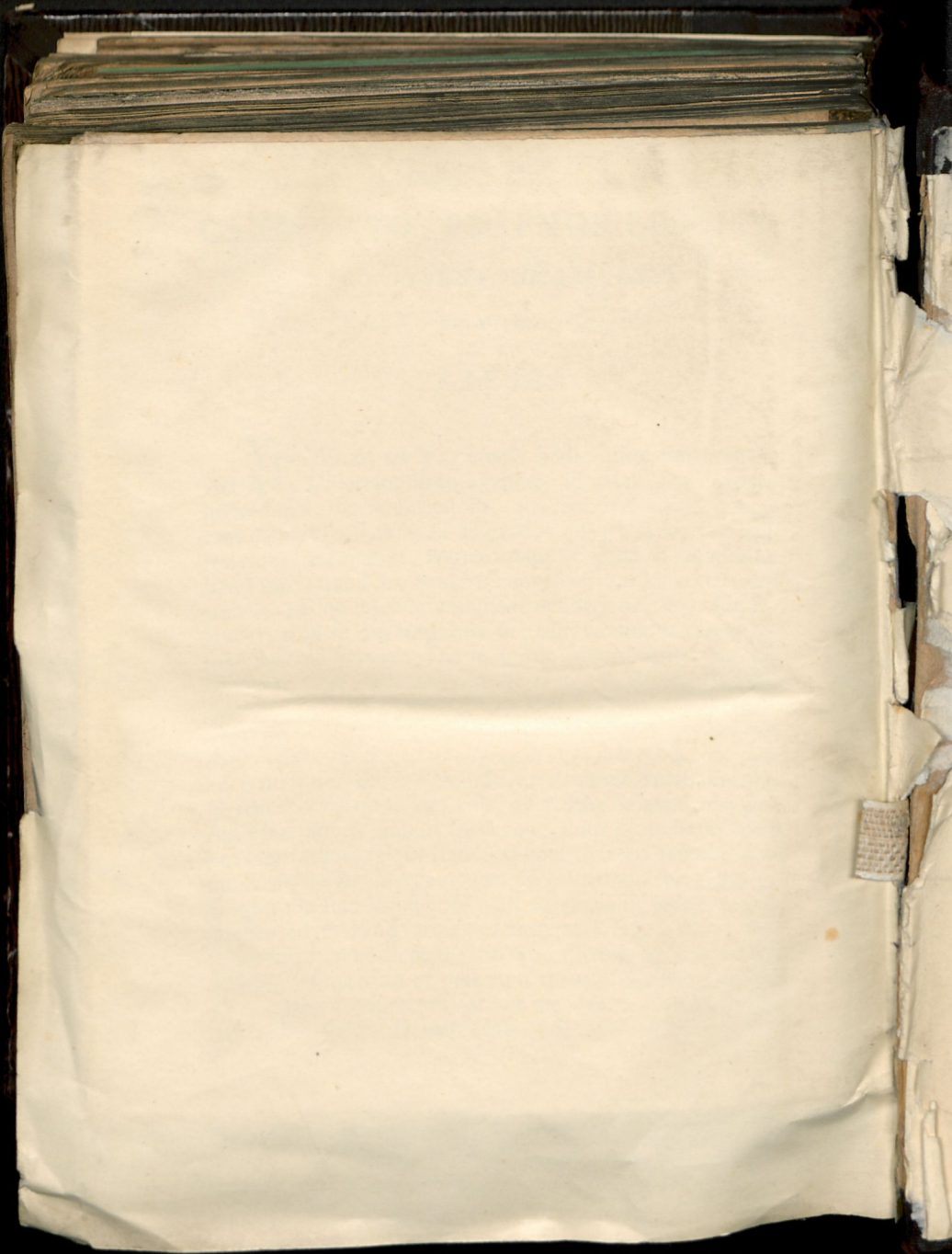
(L. S.)

F. W. v. Grumbkow.

Juristische Schriften in Hendels Verlage.

- Beske* D. Io. M. G. comm. de cretione iure deliberandi & inuentario in adeunda hereditate, 4to. 773. 3 gr.
- — de alienatione hereditatis ad explicandam Leg. II. Dig. de hered. vel act. vend. & componendas clarissimor. Ictor lites, med. 8vo. 774. 12 gr.
- — über die Quellen der Moralität und Verbindlichkeit, als die ersten Grundsätze der Moralphilosophie und des Naturrechts, 8v. 774. 5 gr.
- Brunquelli*, Io. Sal. opuscula ad historiam & iurisprudentiam spectantia, edidit atque coll. D. Hen. Io. Ott. König, cum fig. med. 8v. 774. 1 thl. 16 gr.
- Charondas*, (Ludou. ICu Paril.) de iurisdictione & Imperio libellus, 4to. 2 gr.
- Crellii* Christ. Ludov. Dissertationes atque Programmata. Fasc. I—IX, cum figg. 775. & 78. 3 thlr. 18 gr.
- werden fortgesetzt; jeder einzelner Fasc. kostet 10 gr.
- Heisler*, D. Phil. Iac. exercitationum academicarum ad diversas materias iuris pertinentium fasciculus, de annis 1750—1775. X. dissert. continens, cum indice, 4to. 10 gr.
- — jur. Abhandl. von Verjährung der Blutschande und übrigen fleischl. Vermischung in verbotenen Graden. ebend. 78. 3 gr.
- — Beantwortung der Frage: ob die Zulassung eines Judenthums wider einem Christen bedenklich sey? *ibid.* eod. 3 gr.
- Karo* Rabbi Ioseph, sententiae Rabbiorum de successione ab intestato & testamentaria, collectae in libro Schulcham Aruch, latinae redditae per C. G. Meyer, cum access. G. H. Stuck, & praefatione Dan. Nettelbladt, med. 8vo. 775. 10 gr.
- Kemmerich*, D. H. lib. de probatione consuetudinis et observantiae, tam privatae, quam publ. siue imperialis, cum indice necessario, 4to. 6 gr.
- Madihn* D. Georg. Sam. exercitationes academicae Halenses ad praestantiora maxime iuris civilis capita pertinentes, fasciculus; XIII. dissert. continens, cum indice, 4to. 18 gr.
- — D. Lud. Gottfr. opusculum I. vicissitudines substitutionis exemplaris, eiusque veram indolem continens. 4to. 775. 9 gr.
- Menken*, G. Lud. introduct. in doctrinam de actionibus forensibus, ad usus pralectionum acad. edita a G. S. Madihn. 8vo. 759. 10 gr.
- — opuscula, quibus multa maxime iur. civil. capita ad usum fori spectantia proponuntur, in vnum Vol. coll. 8vo. 770. 20 gr.
- Muvet*, (Marci Antonii, ICTi & civ. Romani celeberr.) commentarii breues & perspicui in titulos ad materiam iurisdictionis pertinentes. Argentor. 1608. recula Halae. 4to. 771. 3 gr.
- Reuter*, D. Io. Hartw. exercitationes academicae praestantiora maxime iuris civilis capita illustrantes. IX. dissert. continens, cum indice, 4to. 9 gr.
- Siccama*, Sibr. Tetard. de iudicio Centumviri Lib. II. iterum recensuit, animadversionibus instruxit, & opusculis argumentum illustrantibus auxit D. Car. Frid. Zepernick, med. 8vo. 776. 21 gr.
- Tost*, And. gegenwärtiger Staat des päbstl. Hofes, worinnen Nachricht von den Ehrenstellen, Congregationen, Gerichtshöfen, Aemtern und Ceremonien, desselben ertheilt wird; aus dem Italiänischen mit Vorrede und Anmerkungen von P. E. Bertram, 8v. 771. 10 gr.
- Westfal* D. E. Chr. Rechtliche Abhandlung von denen Pertinenzstücken eines verkauften Hauses; Halle 78. 4to. 2 gr.
- — rechtliche Bestärkung der Meinung: daß herrschaftliche Forderungen aus einem Vertrage zwar mit einer stillschweigenden, doch nicht privileg. Hypothek versehen sind, ebend. 78. 2 gr.
- — rechtl. Abb. v. d. Wirkung eines Erbverzichts in Absicht der Nachkommen eb. 778. 2 gr.

ULB Halle 3
002 169 525

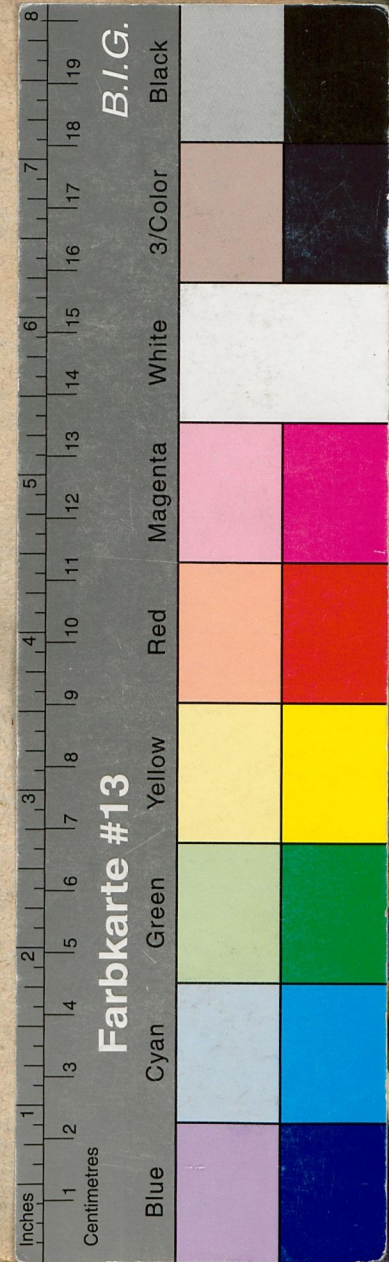

56.

Westphal
Ernesti Christ. Westphal. Jurisconsulti. Viri. et. Praeceptoris. Omnium. Pietatis. Cultu. Sempiternum. Colendi.

DISSERTATIO PHILOSOPHICO-IVRIDICA

1760
512.

DE
CONSORTIBVS
ET
ADIVTORIBVS CRIMINVM
EORVMQVE POENA ET NOXA,
SECVNDVM LEGES GERMANIAE
CRIMINALIS GENERATIM

QVAM
SVB PRAESIDIO
VIRI CONSVLTISSIMI
ERNESTI CHRIST. WESTPHAL.
IVRIS VTRIVSQVE NEC NON PHILOSOPHIAE DOCTORIS
CELEBERRIMI
FAVTORIS ATQVE PRAECEPTORIS OMNI
PIETATIS CVLTV SEMPITERNVM COLENDI
D. XXI. IVNII MDCCLX.
H. L. Q. C.
PVBLICE DEFENDET
NICOLAVS IOSEPHVS GÜNTHER,
MAGDEBVRGENSIS. I. V. C.

VI.
HALAE MAGDEBVRG. LITTERIS HENDELIANIS.